

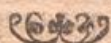
Provincia Lvsitaniæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70132)

PROVINCIA

LVSITANIÆ.

VI superioris anni litteras scripsit, reperit in albo duos & sexcentos, totidemque retulit duodecim in domicilijs fuisse. Triginta illi numero nunc ferme addidissim, nisi mors viginti quinque sustulisset, quorum pars maior sanissima grassante per Lusitaniam pestilentia extincta est. Sed duo & triginta denuo recepti illam iacturam refarcire potuerunt, & plures admissi non sunt propter acerbam temporum conditionem. Quot verò singulis in locis vixerint, hoc in exordio explicari nequit, cum ob pestilentiam sæpè ab suis sedibus in alias incolæ commigrarint. Accreuit Prouincia noua sede in veteri Turdetania, quam suo nomine vel Domum, vel Collegium nuncupabimus, cum qua appellatione erigatur, apertius constiterit.

DOMVS PROFESSA OLISIPONIS.

IVI Rochi Professa domus Societatis nostræ in Prouincia Lusitana propugnaculum, lætis temporibus ciuium, totiusque Nobilitatis ad quærendam pietatem grata sedes, hoc tristi, & luctuoso anno quoddam perfugium miserorum, habuit Sacerdotes omnes ferè, qui anno superiori, & eosdem coadiutores. Et initio scribendi veniam peto, vt si omnia quasi tæbe contacta retulero, non propterea Nostri acerbè ferant, quasi alia litteris potuerim mandare, quæ animos audientium à lachrymis funeribusque auerterent. Sed vt pestilentia ea est, quæ cæteros morbos dùm ipsa peruagatur ad se trahit, ita quæ hoc anno gesta sunt, vix quemquam scribentem potuissent ab huius mali contagione vindicare. Ita omnia pestis in Lusitania occupauit.

SEPTEMBRI huius anni exeunte externi mercatores nauim Olisiponem appulerunt, & fama est Gallicie oram, & portus tenuisse, quo tempore ea Prouincia pestis incendio deflagrabat, incuria fortè magistratuum, & auiditate institorum raptæ in terram merces, spiritu incluso erumpente, proximos afflarunt. Isti cum secum ignari detulissent, eos quibuscum agebant quodam pestifero contactu percusserunt. His initijs clamularijs incessit, donec Octobri mense aperta contagio se prodijt, & homines intellexerunt Olisiponem à pestilentia captam. Cùm Magistratus pestem se inuehentem Urbis regionibus apertius intuerentur, rati maturanda esse præsidia, quibus tanti mali vim arcere possent, frequentes Domum Diui Rochi ad patrem Præpositum venerunt: exponunt Urbis periculum

periculum, paratis iam rebus necessarijs, aiunt, opportu-
nam sedem esse delectam, (Salutis appellant ædem) ora-
re vt Nostri eam partem iuuandę Ciuitatis capeßant, eo-
que mittantur, quorum esset prospicere hominum salu-
ti, qui ab vrbe tacti pestilentia in eum locum deferretur:
è publico danda omnia quę viderentur opem allatura,
ita sperare se, vt probitate & diligentia nostra amplissi-
mè Ciuitati de nobis optimè semper meritę consulere-
tur. Addit pater Præpositus, nostri esse proprium instituti
animis opem ferre, ad hanc rem minimè Patres ex ea
domo defuturos, ad ipsam Salutis ædem ituros qui opus
essent ad eorum confessiones excipiendas, qui vellent se
expiare. Alia non esse cur à Societate postularent: acci-
pere enim pecuniam, eam largiendo diuidere, curare cū-
bum, & medicamenta ex albo ciuitatis, aliorum opus ef-
se. Quòd si Societati traderetur, præterquam quòd ad
animos curandos impedimentum asferre posset, aditum
suspicioni aperire, præsertim cū ea res non esset male-
uolis caritura, qui pecuniam malignè tractatam affirma-
rent. Non displicuit responsum Magistratibus, & verò
ea res saluti fuit ciuitati: nam si Nostri eò non iuissent,
fortasse destitutę intra mœnia multitudini nemo præsi-
dium attulisset, & fama Nostrorum laborasset. Fuit igi-
tur vrbs ipsa Prouincia Nostrorum ad exercitationem
patientię, & charitatis. At cū ego per id tempus, Co-
nimbricę agerē, vbi intellexi quo in periculo versaretur
Olisipo, ad patrem Præpositum scripsi, vt quos ipsi vi-
deretur domi retinere, eos emitteret in oppida tutio-
ra, & agendo nostra, se accolis præberent fructuosos. Ille
secundum hæc mandatā se vnum imprimis esse voluit,
qui locum non mutauit, aliosque delegit tempestatem
eius temporis vnà subituros. Nec defuere Conimbricę
qui inflammato desiderio ne conuenirent, offerrentque
promptissimè seipsos, orantes vt concessa facultate, sine-

rem Olisiponem proficisci, daturus se operam Reipublicæ, quoad ipsos Deus incolumi vita in ea acie versari pateretur. Cæterum cum atrox pestilentia ita sæuisset ut iam in dies singulos ducenti à morte raperentur, atque inter ista funera, ea esset rerum necessariarum indigentia, ut si Nostrorum labor, & industria deesset, multo plures appareret morituros, Pater Præpositus proximè D. Rochum ædes comparauit, in quas aliquot Sacerdotes, & Fratres coadiutores amandauit, ut inde tanquam è præsidio in urbem irent, ad eos iuuandos, quos pestis percussisset.

ET quoniam Olisipo communis quædam aliarum Nationum patria habetur, ubi præter Hispanos, Itali, Galli, Belgæ, Germanique, & Hiberni, vel habent domicilia, vel mari gratiâ mercaturæ commeari solent: eò etiam missi sunt Patres aliquot earum linguarum periti, quas illi externi homines usurpant eosdem ut confitentes audirent. Lustrabant Nostri non propinquas modò urbis regiones, sed etiam suburbana loca, ægrosque latentes suis domicilijs quærebant ad animorum expiationem: se enim clam suis tectis continebant, ne forte deprehensi in ædem Salutis quam perhorrescebant adigerentur, aliaque incommoda perpeti cogerentur, quæ Magistratum imperio erant subeunda. Quamobrem ipsi etiam ægri noctu ut poterant irrepebant, & ad Nostros veniebant gratiâ animi expiandi, ne si die facerent, caperentur. Crescebat in dies malis, & funera passim vulgabantur. Hic quinque viri, quos regendi regni erat authoritas extra urbem nouem millia passuum abiecti, eos nobilitas secuta, & qui diuitijs pollebant ciuitatem deseruere, præter religiosos homines non multos, & plebeiam multitudinem, cui euadere fugiendo per inopiam non licebat. Hæc colluio perniciem auxit, nam cum in eam pestilentia inuasisset, vias publicas agrotantium

tium impleuit. Iacebant in nuda humo intra fornices, qui
visuntur in amplo illo circo, vbi regium est Nosoco-
mum, & illa platea mercatorum frequentia celeberrima
ex vtraque parte arcuata habebat ingentem nume-
rum miserorum, quos egestas, & atrocitas eius flammæ
eò compulit. Morientium solitudinem, & orbitatem dif-
ficile est narrando explicare. Per antiquus domus profes-
sæ accola, quem vnum ex designatis pestilentia incendium
non afflauit, testis earum calamitatum, quæ elap-
sis retrò annis Lusitaniam oppresserunt, quantum memi-
nisse poterat, aiebat nihil ita Olisiponem miserandam
reddidisse, cum præteritorum malorum spectator fuis-
set, & notasset, quæ bello, quæ fame, quæ alia furente
lue contigissent. Deportabantur semimortui in Salutis
ædem, sed cum ita iam ibi ad duo millia creuissent, cum
neque locus esset, neque lecti quibus iacerent, ante ipsas fo-
res relinquebantur, & expirabant, prius quam humanæ
curantium vires, etsi studio pio accensæ, opitulari possent.
Hac de causa in ipsa Vrbe iam Magistratuum voluntate,
& sponte sua manebant ferme omnes. Pater Præpositus
ne vis morbi, quam humana consilia non reprimebant, vt
etiam animorum saluti obsisteret, dedit operam, vt tem-
plo semper aperto sacrificia essent, Patresque, qui confi-
tentes audirent, Eucharistiamque præberent, quo bono
incitabantur quamplurimi, & frequentes veniebant, vt si
corporibus remedium non esset, illa tamen ope diuina
animi leuarentur. Ibi sacrificante Sacerdote sacram ho-
stiam attolli cum videbatur, pacis diuinæ exposcendæ cau-
sa lachrymis, & suspirijs agebant adeò piè, & religiosè,
vt vero dolore viderentur se damnare, & spem in diuina
beneficentia collocare. At domi ad leniendam iram cæle-
stem placamina crebra erant, ieiunia, preces, flagella.
Habebatur item supplicatio horis nocturnis, qua per il-

las pergulas, ossa diuorum immortalium e loculis prom-
pta ferebantur.

H A E C domi factitabant Nostri, bona cum spe pacis
diuina obtinendæ, & foris providebant, nequid quod ab
ipsis esset in remedium plebis afflictæ, præterirent. Fu-
gerant plurimi Curiones, nec erat, qui populo sacra mi-
nistraret, visum Antistitem qui etiam aberat admonen-
dum: ille gratias egit ijs qui rem exposuerunt, & edicto
proposito declarauit se loco moturum eos, qui non re-
diissent, quique suo fungi officio recusarent. Rediére mul-
ti, quos cum Nostros intrepidus animaduertent inter
eam flammam impune decurrentes, puduit cessauisse.
Et bonæ spei, animique pleni statuerunt agenda sibi que
deberent: Ipsum verò Deum qui Patres Societatis inco-
lumes seruabat, se quoque seruaturum; aut si moreren-
tur nihil accidere posse ad immortalitatem consequen-
dam magis opportunum. Prodierunt hinc illi bene ani-
mati, & prælatis faculis ardentibus ad agros more no-
stro accedebant, eisdem expiatis, magna cura Eucharis-
tiam porrigebant, animaduersumque postea neminem
ferè sine diuinis mysterijs obijisse.

C A E T E R V M aduersus inopiam malum aliud a-
trocissimum se pater Præpositus armauit. Ne extingueret-
ur inedia pauperum multitudo diligenter procurauit.
Quatuor è Nostris paratos cibos horis penè matutinis
diuidere incipiebant, vespertinis penè absoluebant, & eo-
rum fuit ratio habenda qui se suis edibus tenebant, quorū
par erat indigentia, sed à publica ope petenda existimatio
famæ, honorq; & verecūdia arcebat. Inter quos non pau-
ci habebantur, quos sanguinis nobilitas decorabat, quibus
cocti panis sua portio distributa saluti fuit. Et postea cō-
stitit neminem ex hoc albo subsidio isto adiutum pe-
riisse: qui si non periissent è pestilentia, quæ nulli formæ
mortalium parcebat, exhausti tamen fame contabuissent,
quando

quando ipsis nihil aliud remedij suppetebat, hoc excepto, quo à D. Rocho iuuabantur. Ad illos autem qui per fornices iacebant cibi etiam ferebantur; trahentes ægrè animam Nostri dulciori esca recreabant, valentibus orizam cum butyro coctam porrigebant. Interea fuit eorum quoque habenda cura, qui carceribus attinebatur, & Hispanorum, qui in custodia erant, in quos tanquam homines externos necesse fuit expromere humanitatem. Item cum intellectum esset in publica Salutis æde penuriam esse rerum, quæ recreandi, reficiendique gratiâ ægris præberi solent, deesseque è lino fascias ad obliganda vulnera, dâte Patre Præposito eò sexaginta pondo fidonitis succulentæ, totidemque capsæ sole duratæ, comporatæ sunt; & liba mensis locupletiorum appetita, cibi que nobili ex faccario conditura, sarcinæque telæ lineæ vsu iam detritæ in vomicarum ligamenta. Et viri longè optimi, qui ædem illam tuebantur instituto vitæ religiosi, cum manus in cælum iustulissent, grates egere Deo, & Societati, à qua tam matura liberalitate iuuabantur.

QV ID priuatim dicam collatum nobilibus, in quorum tecta morbus, & fames penetrarunt? quid puellis, virginibusque adultis? Societas erat Olisipone, in qua est vulgi nemo, omnes patricij, aut honoratorum ex ordine gentiles: erat vsus instituti, vt qui præessent, matronas adirent viris destitutas, & virgines in orbitate relictas à parentibus, qui viui aliquando illi Societati nomina dedissent, ijs vt equum suis legibus arbitrabantur, pecuniam octauo quoque die diuidebant. Discessere huius operis ministri, pestilentia fugati: illæ verò subsidio priuatæ exanimabantur. Sed eas cura Nostrorum non deseruit, & remedium inuentum, quo tanto sine dispendio alerentur. Magistratus porro, qui insigni pietate, ac diligentia dabant operam ne penitus ciuitas arderet; iterum ad Patrem Præpositum venerunt; rogant vt quando omnia à

Nostros quemadmodum oportebat curabantur, acciperent pecuniam è publico ærario, quam ipsi numerarunt, & per Urbis regiones illis darent, quos indigere sciebant. Ille concedendum existimavit ea conditione, ut aliquis ab ipsis designatus adesset, qui quantum pecuniæ cuique daretur à Nostros, ipse in commentarium referret, nequis postea malitiosè argentum publicum perperam expensum quereretur. Implevit ea res Urbem hilaritudine: & singuli in laudanda Societate se effundebant.

NE QVE verò domi erat otium cùm aperto templo manè, & à prandio Sacerdotes præstò essent ad eos audiendos qui confitendi gratiâ veniebant. Quorum non est facile multitudinem recensere, qui totius vitæ improbitates, & scelera euomuerunt. Et multa sanè euenisse constat, quæ si narrarentur paginas multas impleuissent. Virtute præditam personam commemorant Nostri fuisse, quæ stragem contemplata, solitudinemque & orbitatem, precibus à Deo contendit, ut ad exercitationem patiendi aliquid sibi præberet occasionem: voti compotem cùm fecisset, & manè se ægotam percussamque sensisset, quamquam magnis doloribus vexabatur, foras tamen egredi coacta est; ad aliquem quærendum, qui venam sanguinis aperiret. Ad vestibulum D. Rochi cùm venisset, puerum vidit ætate septennem, forma oris perelegantem; rogat an sciret qua in parte Chyrurgus esset, quique sanguinem è venis elicere soleret: Puer contrà abi domum, inquit, me peritum eius faciendæ medicinæ artificem habebis: consecutus abeuntem pedem facilitate mirabili tractavit, obligavit, & euentu singulari quantum satis esset sanguinis aperta vena hausit. Illa cum pretium dare vellet, puer recusavit, se eum non esse dixit, qui tali ex opere mereretur. Sequenti die eadem doloribus oppressa ad D. Rochi impluvium properavit, suum chyrurgum invenit, vocatum secum detulit, & repetito beneficio incolumis

lumis euasit. Certum est puerum illum postea conspectum non esse, & quæsitum quisnam esset, Nostri in dubio rem istam reliquerunt. Alij Angelum custodem; alij D. Rochum vt dicerent conijciendo animis inclinabant.

QV ID casus alios exprimam scribendo? qui si miserationem faciunt audientibus, videntibus à tristi spectaculo oculos auertissent, nisi charitas adesse coegisset. Euocatus est vnus è Nostris in eam domum, in qua matrona iam mortuo coniuge penè expirans iacebat, vt eam confitentem audiret, eodem lecto liberi duo parui affixi laborabant, quorum alter paulò ante efflarat animam, alter iam trahebat. Nec propterea tot funera lamentata, sui oblita confiteri destitit. Aggressa rem suam egregiè perfecit, cum filius in ipso confessionis medio moreretur: Ita tribus funeribus non attonita, ritè tamen expiata, oculos in coelum tollit, gratias Deo agit ea pietate, & tolerantia, vt pater ipse, & vicini hinc animum virilem, inde Christianam patientiam in foemina mirarentur. In hanc urbem nescio quis homo puellam honestissimo loco natam furto abduxit; hic ille peste correptus interijt: puellæ verò cum præsidij inde nihil, nisi vnus Patris industria succurrisset, malè fuerat pereundum. Hunc ipsum quidam in locum detulère in quo mater filias septem habebat, omnibus extremæ penuriæ erat malum, cum sæpè nihil esset, quo ieiunia leuarent: opitulatus monuit seuerè, ne quid improbè de se statuerent: se operam daturum, ne propter inopiæ iniuriam causari possent ignominia atatem obiecisse. Inter hæc annosa mulier procliuis in eas artes, quibus illa ætas fascinatione quadam iuuenes foeminas pellicit in flagitium, orbam puellam illius rudem improbitatis fefellerat, persuaserat vt se euntem sequeretur quoddam in cœnobium, ibi inueniendum apud quem se solaretur confitendo: in via blandiri coepit, & pudicitia insidiari, sed indignitate rei, & verecundia mo-

ta comitem deseruit, ad Patremque se contulit, quam cum confitentem audisset, adhortatus ut constanter virtutem coleret, viam aperuit, qua honestè victitaret. Et mirum sanè grassante peste atrocissima huiusmodi fuisse pestes, quæ tam improbè castitatem hostiliter adorirentur. At mulierem anum, iam non vnam eius sceleris auctorem doleremus, nisi fuissent, qui propter sacri ordinis dignitatem ab hoc flagitio multò longius abesse debuissent. Et fuit, qui modestiam simulando mulierem honestissimam conuenit, cuius in Indiam maritus nauigarat, quam multa ex penuria perferentem prouocauit, testatus se omnia abundè suppeditaturum: hæc ubi malam voluntatem intellexit, ab se repulit iratior, & cum factum Nostros docuisset, per eos confirmata, & ope subleuata vitæ honestatem prætulit omnia turpiter pollicenti. Multos qui vivebant in pellicatu aggressa pestis horum scelerum vltrix, agitauit, & ad inferos, ut credi par est, detulisset, nisi Nostri eorum animos præripere contendissent, quando corpora sua esse Libitina testaretur: etenim ab Antistite obtinuerunt, ut hi quocumque iure possent, inirent cum pellicibus matrimonia, ut saltem à coniugio in sepulturam irent.

Q V A M qui ista legunt fuisse vrbs olim pulcherrimæ formam, quam speciem existimabunt? cum mortuis vix sufficerent sepulturæ, viuis occurrerent funera, triste silentium esset, & mœsta solitudo, cum plerique omnes pauperes egena corpora humi prostrauissent, qui domos haberent, in luctu versarentur, & fugerent colloquia aliorum, qui consolarentur nulli apparerent, nulli qui redderent salutem, nulli qui salutantibus darent responsum. In hoc publico mœrore cum pater Præpositus videret Religiosos, qui sua coenobia tenebant, mœstitia non carituros, misit qui eos salutarerent, bene sperare iuberent: offerrent operam, si eam suis rebus commodam arbitrarentur.

tur. Illi lætiores ea commoditate, gratias agere, agnosce-
re charitatem, laudareque quòd tali tempore inter tam
graues procellas, à quibus liberi non essent, sui recorda-
rentur: hæc potuisse ab D. Rochi præstari, miraculo ha-
beri debet, cum redditibus non alatur, & stipem quæri-
tando victitet ciuium liberalitate. Et spes illa in diuinæ
bonitatis thesauro fixa destituisse visa nunquam eos, qui
se ipsi alendos credidissent. Ac propterea fratres, quibus
corrogandæ stipis munus est, officium non deseruere.
Ibant ut alio tempore solebant, petebant, dabantque si
non opulenti, qui euolarant, illi saltem fortuna tenues,
quia spectu Nostrorum læti ab se auferebant, ut tam be-
nè de se meritis recula aliqua subleuarent. Notatumque
est eo ære, quod olim angustum esse consueuerat, ampli-
ficante Deo suppeditata omnia: neque nostris victum, ne-
que rem aliam defuisse: quin etiam amici ex ijs locis in
quos temporis acerbitas propulerat, miserunt, & quæ
vui nostris essent, & quæ egentibus dari possent. Neque
tacendus amor, & insignis beneficentia foeminæ amplis-
simæ, quæ pro salute, incolumitateque Nostrorum vota
nuncupauit; pollicita si incolumis reuertisset, pro singulis
vuiis quos ipsa nosset, totidem in custodia publica de-
tentos annum integrum cibis alituram. Itaque eius voti
cum se ream fateretur, & esset qui commutandum cen-
seret, se exolui eo modo religione recusauit, & viuiam
Deo præstituram sperat, quod ex voto deberet.

CONFLAGRANTE ergo ciuitate cum Nostri
in ea flamma intacti hæctenus seruarentur, neque trium-
phis careremus, diuina voluntate, paucos illud incendium
extinxit. Laurentius Ortogius Belga gente afflatus inte-
riit. Virum eum Nostri existimarunt numerari posse cum
ijs, qui primi fidem orbem docuerunt, quem nemo contra
tendendo obtinebit, quin vera soboles, atque germana
Societatis dici possit. Morbum contraxit à suis Belgis,
quorum

quorum iuffus erat animos curare. Aegrum qua potuit diligentia, & charitate Pater Præpofitus feruare contendit, porrecta valida medicamenta; tertio tamen die à morbo in fuperos euolauit. Vtiliffimum illi genti fuiſſe conſtat. Feſtis diebus cogebat omnes: pietatis Chriſtiana non elementa modò, ſed cætera explicabat. Belgas, Gallos, Germanos conſitentes audiebat: plurimos perfidia nota maculatos ad fidem reuocauit.

POST hunc, Emanuelem Laurentium fratrem coadiutorem formatum eadem morbi vis extinxit: comitabatur Patres, qui urbem percurrabant, iſdemque magna charitate miniſtrabat: laude obedientiæ, bonique nominis inſignis, conſecutus omnium laborum præmium ea morte videri debet.

TERTIVS occubuit P. Ioannes Olingo, patria illi Hybernia; mali vis quatuor pernicioſis tuberibus exanimauit; ſanctiſſimè vixiſſe ſemper animaduerſum. Quo tempore D. Rochi domum habitauit, externarum Gentium homines, qui venena perfidiæ ebiberant, fidei Eccleſiæque reſtituit. Seminarium Oliſipone eſt Hyberni iuuentutis, puberes, & impuberes ab domo profugi huc ſe conferunt: malunt apud Chriſtianæ fidei cultores exulare, quàm apud ſuos in re tanta periclitari. Hos Olingus quacumque via poterat iuuabat, docendo frequens, & corporibus conſulendo aſſiduus procurator.

QVARTVS peſte ſublatus Melchior Diaz intra D. Rochi parietes correptus eo malo expirauit, vixit pietate, & charitate commendabilis.

QVINTVS fuit Iacobus Dia, grauiffimis doloribus ex ipſa natis peſtilentia interiijt. Cùm valebat Superiorem rogauit, vellet, iuberetque vt ipſe ijs adeſſet, quos tetra lues perculiſſet: conſeſſum vt Patri Olingo, & fratri Emanueli Laurentio mederetur, non dubium quin eos conſecutus huiusce beneficentiæ præmium acceperit, præfertim

fertim cū obediendo is fuerit, vt Societatis germanam prolem semper se præstiterit. In hoc albo esse possent, qui his omnibus curandis adfuerunt forti, & ingenti animo cum scirent curationem periculo esse; quorum diligentia præter demortuos, alios qui ex eo malo non obierunt conseruauit. Viuant sibi, Societatiq̃e diuturni: suo tempore horum laborum, morborumq̃e fructū consequantur: qui pestilentia tacti euaserunt totidem extiterunt quot demortui, erepti penè è faucibus ipsius mortis cū propè exanimati iacuissent. Primum beneficio diuino viuunt, deinde verò sollicitudine, & vigilantia Patris Præpositi, qui rem nullam desiderari passus est, quæ possit in corporibus tam desperatis animam continere: Medicos, & Chirurgos optimos conquisiuit, qui tota Olisipone inueniri potuerunt.

A T fine corollario tam atrox inimica abiisset. Sebastianum Ionsaluum à peste liberatum cū se Patribus per urbem vagantibus comitem præstitisset, peracuta tandem febris abstulit: tribuenda mors diuinæ bonitati, ad se recipere volenti fratrem longè optimum, accolam D. Rochi perantiquum, boni hominem exempli, ingenio lenem, triginta annis emptorem, quem aliquando cōmotiorem alicui respondisse domi, forisq̃e vidit nemo. Eodem fere lethi genere P. Iacobus Vicira professus quatuor votorum ætate grandior, & viribus imbecillior diem clausit extremum, cuius inter cæteras laus hæc, cum Lusitaniæ nobilitas illum præcipuè adiret vt virum grauitate morum auctoritateq̃e pollentem, nihil auditum quo ipse videretur reprehendi, nihil factum, quod suæ virtutis opinionem minuisset. Præter hæc omnibus, qui obierunt iusta de more fuerunt persoluta, & funeri cum humo mandarentur Nostri interfuerunt, ne quos in vita dilexissent, propter pestilentiae formidinem sine funebri honore

honore sepelirent: præcipuè cum digni essent, quorum nostra posteritas deberet alere recordationem.

S E D pestilentiam debacchantem parumper fugimus: ad Indiam animum transferamus, expeditionemque hoc anno multis de causis memorabilem. Aprili mense superioris anni classis Indica è portu soluit: ea Nostri vehabantur, iter tenuisse arbitrabamur, cum accepimus retrò vertisse vela: mirari quidnam esset: relatum, multò validiorem hostium classem visam cum nostra nauali prælio dimicaturam: & verò ita erat, nam cum Batani per hosce annos in Orientem nauigassent, & Auream Chersonesum tenuissent, in insula Samatra gentem inuenire bellicosam nomini Lusitano inimicam. Ea nouos hospites excepit, dedit inita societate merces, piper, cassiam, chariophilum, cæteraque, quibus opulentæ illæ oræ aromatum foelicitate nobiles abundant. Eo prouentu allectati cum repetere eandem nauigationem vellent, metuentes ne è Lusitania naues conscenderent lecti homines, qui eos ab India Proregis imperio adorirentur, consilio militari ad fauces obsidendas quibus Lusitana classis euadit in Oceanum: venerunt armati: eo impedimento detentæ naues Indicæ proficisci nequiuērunt. Cæterum appetente vere huius anni refectæ quæ hybernarant, quæque denuò paratæ septem prægrandium tamen nauum classem confecerunt. At obtinente peste omnia, pauci dare nomina audebant. Et alijs annis ex familijs religiosi multi conscendebant. Hoc cum fieri non posse crederent: quin ipsa pestis in singulas naues esset peruersura, metu deterriti incepto destitère: & qui ituros se essent professi, quasi iam à lue raperentur nocte ex nauibus abière. Qui Reip. præsunt Lusitanæ lecti ab Rege Catholico, ab illis destituti, cæterisque Sacerdotibus, cum ire vellet nemo qui ægris, & morituris auxilio esset, ad Societatem confugerunt: illam esse quæ dubijs temporibus opitu

opitulari soleret: dandum quantum opus videretur: laxandas esse nostris nauium fores: irent Deo bene iuuante quotquot essent ex vsu Societatis: Eorum opera, & virtute seruari naues, & saluas Goam peruenire. Viginti No-
stri nominati bipartita expeditione nauigarunt. Septem ex Italia venerant, reliqui Lusitani, læti omnes, alacresq; profectionem susceperunt: nauigaturos ope diuina incolumes speramus.

IA M vis illa pestilentiaë mense Iulio, remittebat, & illa vrbis deformatio desierat animos, oculosque intuentium offendere, luxque oborta sanitatis spem erigebat omnium. Eluxitque tandem ille dies Vrbi gratissimus, quem D. Rocho sacrum magna Religione, & hilaritate omnes ciuitatis ordines colere solebant: & hunc ipsum propter Diuum Tutelarem, & aduersus pestilentiam patronum celebrare studiosius ipsi etiam Magistratus voluerunt; accedebant studia incolarum, quorum animus in hanc domum multis est officijs testatissimus, & sperabant tanti Diui patrocinio pestis iram omnino exterminandam, quæ non modò vrebatur quidquid amoenissimi prospectus habet hinc inde ripa Tagi: sed vterius progressa ceteras vrbes, atque oppida demoliebatur. Instituerunt in primis præfides sodalitiij Rochiani, vt pompa maxima, ipsi Diuo supplicaret Olisipo, & Magistratus Urbisque Senatores præconis voce denunciare iusserunt ab Misericordiæ fano ad D. Rochi eundum quæ iter esset populo supplicanti, & Diui simulacro fenestras, atque ianuas, contiguosque parietes festa fronde, & tapetibus ornarent: paruêrunt, & quo facerent animo declararunt. Solet Olisipon in his rebus & pia esse, & liberalis: tunc verò sic vias, recta, fenestras, vestibula, parietes exornarunt, vt rediisse videretur ille dies, quo celeberrimè effertur per urbem Eucharistia. Arbitrantur præterea nostri Lusitani, non solum grata esse Diuis quibus suppli-

cant, illa diuina scilicet quæ in templis ex maiorum religionem sunt: sed humana, in quibus ad studium declarandum est honestas, & quædam urbana hilaritudo. Ergo plurimas variorum nominum Sodalitates sequebantur ludi, non scenici lasciuia improbi, sed domestici, & vernaculi ex illa antiqua simplicitate Lusitana, quam utinam nostra hæc tempora retinerent: tripudiantes deinde ante Diui Rochi signum incedebant plures nobilissimæ choreæ distincte habitu, & artificio, quæ pulsu pedum ad harmoniam aptissime ludebant, recurrentes ad octophorum quod ipse Diuus vehabatur, quem non aliter respiciebant, quam si ex cœlo venisset ad pestem effugandam. Recreantur ista lepidiora ciuitatem, opportunaque fuerunt, ut qui tam acerbè doluissent, alacriori spectaculo leuarentur. Inter hæc vertebat in se contuentium oculos ludicra ad speciem saltatio, cuius partem alteram matronæ ætate grandes cum lana, & colo tenebant; alteram viri ferro armati, corpore & gestu militari. Et prudentiores illam prisca Lusitaniæ fuisse conditionem recordabantur, cum mulieres fuso, & lino intentæ domum tutabatur, viri foris agendo, aut rem augebant, aut militando gloriam habebant, regnoque pariebant: & illo habitu matronali damnantiebant cultus peregrinitatem ab luxuria inuectam, quæ & mores, & reliqua omnia iacerent profligata. Præter ista iocularia incedebat viua Olisipo eo vestis habitus culta, quem pictoris ars, & manus vix posset æmulari. Aderant illi tanquam matri utriusque sexus liberi, & qui duorum populorum referrent regiones cistaganus accola, & transtaganus. Lamentabatur vastitatem pestilentia: liberos tristi carmine ostendebat eo incendio ambrustos: orabat D. Rochum ut quando tantum in cœlo posset, à Deo salubritatem impetraret: abigeret ab se, à finibus, à toto regno luem pristinam: restitueret lætitiâ populo Lusitano. Et erat qui pro diuo responderet, opus

else

esse vt homines peccandi licentiam cohiberent: id esse
coelestis iræ frænum. Addiderat etiam ad ornatum pom-
pæ Angelum vrbis custodem, alterumque exprimentem
eum, qui gladio civitatem percussisset. Extremo loco D.
Rochi simulacrum octophoro vehebatur omni ex parte
circumsepto impuberum caterua: ibant eo more adorna-
ti, quo Angeli fingi solent. Ipse vero sublimis ferebatur
peregrino scomate penulatus: penula ex humeris pende-
bat ex auro, & purpura refulgens. Et tunc primum Olisi-
po vidit eam Diui effigiem à sua sede motam. Rex Ema-
nuel sacellum olim vbi nunc domus est D. Rocho ædifi-
cavit, in eoque hoc ipsum simulachrum collocavit. Quin-
tum & septuagesimum in sua sede annum egerat, & nunc
ex illa prodijt vt pulcherrimum, ornatissimumque sacel-
lum conspiceret in eo templo, cui ipse, & nostro domici-
lio nomen dedisset tutelare. Arbitrabantur spectatores
alacri specie sibi visum tanquam è coelo missum, quo
pestem à suis cultoribus auersam procul ageret, terrore-
que, ac pauore pulso, redire in urbem incolumitatem pri-
stinam iuberet. At ea erat multitudo pompam comitata
vt vix euadendi, & commeandi locus præberetur, tanta
pietate, vt non esset, qui ex recentis memoria calamitatis
non flieret, cum Olisiponem restitui videret. Colligebant
agmen ipsi Magistratus, & Senatores; ipsa multitudo po-
pularis vix ingredientibus locum dabat: angusti, & con-
stipati in capacissimo templo stetere: audieruntq; vesper-
tinas preces, dignas eo loco, eo die, ea tantæ vrbis effu-
sissima pietate. Sequenti luce vbi Sacerdotes sacris ope-
rari ceperunt, concionem habuit ille ipse Pater, qui tri-
ginta ante annis urbem depopulante altera pestilentia,
hoc ipso die concionatus est: dixit quemadmodum tem-
pus flagitabat. Neq; verò accidisse temere hoc vltimum
narrauerim, sed magno numinis beneficio, vt homines in-
telligerent, quantum ad opitulandum D. Rochus è coelo

posset. Ipso die à prandio venit quidam in hoc templum exhaustus ægritudine, macie, & gracilitate deformis, colore mortui similior, effudit se in preces D. Rochi, opem implorauit, domum abiit. Ibi hirudinem è faucibus imis reiecit; attulit eandem, vt aspectu sciremus omnes à qua peste ipsum D. Rochus liberasset. Mirati sunt qui viderunt, & ex notis intellexere ex ijs esse, quas periti propter insitum venenum detestantur. Inualuit porrò collecta pluribus argumentis existimatio huius Diui merito & vim pestilentiae fractam, & Augusto mense ferè extinctam, cum medici principio seriò affirmarent belluam teterrimam hanc pestem fore, neminem non deuoraturam: aduersus quam diuinam vnā bonitatem prædabant auxilio esse posse. Demus medicis suum vaticinium: sed exitum inuenit tanto malo Dei optimi clementia, quæ in verum vertit quod illi metuisse videbantur. Valuit sanè bonitas diuina deprecante D. Rocho, nec enim à Misericordiae fano suaque sede in Urbem venit, nisi vt salubritate restituta nunciaretur pacem rebus dari. Et nunc qui inter ardentem flammam versati grauissimos labores pertulerunt, quique domi manentes locum non mouerunt, & si vtilis confessiones audiendo, eorum qui ad templum veniebant, incolumitatis ergò, gratias Deo agunt, Virgini magnæ Matri, diuisque coelitibus, quibus cordi fuit tot Patres, Fratresque euasisse periculum, memoriaque tenent beneficium, quod à cæteris Collegijs acceperunt, cum intelligerent pro D. Rochi domo sollicitos fuisse Nostros, & assiduos in Deo exorando, vt eam domum saluam esse vellet: solatioque id fuit in primis. Id agit à vestra Reuerēda Paternitate, quem sciunt aduersus has formidines esse precatorem, mandasseque cæteris Prouincijs, vt nos in Lusitania pestilentiae malo pressos, haberent in Sacris, & orationibus commendatos. His auxilijs elanguit pestilentia, diuinitusque fugata successit

cessit incolumitas, quam explicato publico vexillo Magistratus ciuitatis inclamarunt vigesimo nono Augusti, vt quo die Ioannes Baptista truncatus celebratur, eo lues Herodiadi penè par iugulata proderetur. Desiderata censentur hominum quinquaginta millia, in salutis æde expensa aureorum septuaginta millia ex albo referuntur. Nostri sua inita ratione septem millia ad varias necessitates leuandas diuiserunt.

I A M mensis October sanitati vrbis lætior effluebat, quo ex mandato tuæ Reuerendæ Paternitatis erat habendus Prouinciæ conuentus, significauit eam rem omnibus Professis quibus esset ius conueniendi: ab suis sedibus venere in D. Rochi domum designatam. Venerat etiam Ebora pater Petrus Fonseca Professorum antiquissimus, qui autumnno caloribus ardente vehementius, per illud iter æstuosum si non validus, ac firmus, tamen, vt videbatur, sine morbo Olisiponem ingressus, cum cæteris Patribus egit, quæ primis diebus in congregatione agi solent. Paucos inde dies perniciofa illum febris aggressa est, vocati medici lectissimi, institere qua peritia valebant, qua potuerunt diligentia, sed cum non remitteret ille ardor venas populatus breui, significauit curationem in corpore debili, annisq; confecto, nihil esse valituram. Iacebat ille vir ante obitum deploratus, cuius periculo dolorem exprimebant omnes, cum illum esse meminissent qui nemini non carus de omnibus bene meruerat, quem beneficentiæ laude prædicandum omnes, qui aderant commemorabant. Trium & septuaginta annorum illi ætas, quinquaginta in Societate vixit, à professione quintus & trigesimus is erat: cui vir esset ingenio, prudentia, religione, quamplurima testimonia declararunt. Is ille est qui eo tempore, quo Rex Ioannes optimæ memoriæ regium bonarum artium Collegium nobis sibi carissimis regendum moderandumque commisit, ostendit

in Societate esse, qui Aristoteleam Philosophiam tractare posset, eorum sublato desiderio, qui eas scholas habuerunt: quam verò ingenij faciem magna laude prætulisset ætati dedit consequenti. Illam etiam vim mentis quæ præditum cognouimus, ipsa res, quæ per eum acta sunt abundè declarant. Conimbricæ Rector amplissimi Collegij, Olisipone præpositus Professe domus, assistens Romæ extitit quoad vixit R. Pater Euerardus: postremo Lusitaniæ Prouinciam Visitator perlustrauit. Magni virum consilij, atque iudicij Rex Catholicus cum ex sermone grauissimorum hominum audisset, eum esse iussit, qui federet inter Censores, quos ipse legit ad morum licentiam coercendam, & tabellæ testamentariæ, quam Maria Regis Emanuelis filia condidit tutorem cum alijs esse voluit. Quin ipse rex Philippus coram collocutus vnum Iaponibus dabat antistitem, & multa communicauit, quæ in Religionis vtilitatem redundabant. Romæ tribus interfuit generalibus Societatis vniuersæ conuentibus, & Pontifex Greg. xii. fælicis recordationis multa illius fidei, integritatiq; credebat, cum Societati & Reip. sciret fidelem operam daturum. Animi porro magnitudine sic excelluit, vt nulla rerum difficultate terreteretur, quin quod videbat difficillimum, id agendo facile reddebat. Id quoque mirabile in viro tam occupato videri potest, sua statutis horis faciebat, orabat, preces sacerdotibus indictas recitabat, libros acuentes studiû pietatis legebat, sacrum faciebat, tempus studiorum, componendiq; seruabat, vt vitam eius Solarium existimare quis posset, quod stata ratione horas indicaret. Virtutes deinde maximas non vulgari laude videtur habuisse. Prudentia cum excelleret, domi forisq; ad consilium capiendum petebatur, & sine vilo vestigio elationis animi dabat, & facillimè cedebat alijs cum ipso minimè comparandis. Nec propterea de sui existimatione quicquam

quam amittebat, quod multi eius consuetudine vterentur, cum omnes hortaretur qua via poterat ad virtutem, maximeque ad pietatem verbis excitaret. Valuit in animis à mœrore releuandis, in conscientiae angoribus mitigandis, circumuentis aliquo periculo liberandis, idque modestia singulari, & comitate perpetua, qua omnes complecti videbatur. Aegrotos assidue inuisebat tanta facilitate, ut non sint, qui recordentur domi, aut foris cuiquam grauem, morosumve extitisse. Humanitatem vero quæ in viro nostri ordinis comprobatur, ita coluit, ut constet neminem vnquam illius verbo violatum, neminem habitum despiciatui, neminem acriori dicto laceffitum. Taciturnitatis laude floruit, quæ silentio tegenda existimabat, non dicebat, quæ subditi peccassent non vulgabat. Quæ potuit solus emendare, exemplo B. Patris Ignatii, alteri non exponebat. Quæ videbat emendata sic ex animo delebat, ac si nunquam scisset perpetrata. Et deprehensos in errore, si facti poenitebat, adeo amplectebatur, ut se in eorum amicitiam insinuare videretur. Ad se minimum quemque alliciebat, eundemque humanior solabatur. Charitatis officia in Lusitanos, peregrinosque exercuit, ad eum tanquam commune perflugium se conferebant Nostri, & externi. A fundamentis domicilium excitauit, quo reciperentur, qui à Mauritania in Lusitaniam veniebant animo religionis profitendæ: alijque barbari à fide alieni & misterijs instructi hic in domo D. Rochi sacro fonte lustrabantur, & ne egerent, à Rege ut pecunia singulis daretur, impetrauit, ijsque suum esset stipendium, qui istis moderarentur. Idem præcipuus auctor extitit alterius domicilij, quo foeminae in frugem receptæ meliorem, continentur, magno ciuitatis bono & earum vtilitate mulierum. Addenda his illa domus ab eodem ædificata, qua virgines parentibus orbatae viuunt, (& appellant Præseruatas) huic à conceptæ Virginis no-

men esse voluit, legesque dedit & obtinuit, ut in Misericordiae nobilissima Societate tutela esset. Floret inter Parthenones ille, qui à Diua Martha nominatur primam disciplinam D. Claræ sanctissimè proficitur. Eum etiam bona ex parte fundavit. Et quia virgines puellæ in tanta Civitate desertæ morte parentum sine præsidio plurimæ narrabantur, & propter periculum ætatis, & inopiæ trahi poterant aliquando ad impura, domum his extruxit dato nomine à Virgine tutelari: effecitque, ut decem millia aureorum ad parandos redditus conferrentur, quibus illa ætas puellaris aleretur. Neve temporibus periclitarentur, si nemo esset, qui curaret, octo viros legit ex ipsa nobilitate, qui volentes eam rem sibi curæ fore receperunt. Consilio etiam, & opere perfecit, ut sedes esset puellis destinata, quas Hispani milites, qui in præsidio arcis esse solent, in orbitate relinquunt. Et fuit hoc opus non minimi momenti: nam facile cum adoleuissent, ad turpitudinem trahebantur. Hiberni adolescentes frequentes per hosce annos Olisiponem appulerunt, hos inopes & pene naufragos P. Fonseca tutabatur, operamque dabat ne propter indigentiam de reditu, vel re alia tristiore cogitarét. Ea de causa Collegium, & Seminarium extruxit, quod certum esset eius gentis domicilium: viuendi non modò istis rationem præscripsit, sed viros lectissimos, qui prospicerent, conquisiuit. Hisce beneficijs subleuati incumbunt grauer in studium litterarum, & vitæ subsidijs non carent, vnde ætate, doctrina, & virtute validiores nauigabunt aliquando in Hiberniam. Obtinuit dante tua Reuerenda Paternitate, ut Sacerdotes nostri gente Itali, Belgæ, Hibernique in Lusitaniam venirent, ut suos quisque inuarent populares, quorum omnium multos habet Olisipo, & eam rem certum est plurimis salutarem extitisse, cum à Religione aberrantes in viam non pauci fuerint reuocati. Neque verò illud extremum in laudibus

laudibus ponendum quod pro causa pauperum suscepit, voce, & scripto monuit. Quinque viros, qui Regis auctoritate rem Lusitanam gubernabant, quantum Reip. interesset non Olisipone modò, sed cæteris in vrbibus atque oppidis loco aliquo continere pauperes, alereque ne ipsi vagarentur in primis, & otium ortum ab ignavia tolleretur. Nocebant etiam moribus comœdi, qui aliunde veniebant, in scenam turpissima sæpè dabant, quibus adolescentiam inescabant. Pater Fonsæca istis regni aditu interdixit. Mangonibus idem obuiam iuit, qui cupiditate pecuniæ seruitia à suo natali solo mari deferebant, quorum iniuria libertas miserarum gentium amittebatur. Ea de re doctissimè differuit, iniecitq; Religionis metû, cum diceret grauissimè peccare eos, qui seruos fieri pateretur, quorum erat propter Imperiû tueri libertatem. Paucos dies agrotauit, & nihil agente medicorum ope, in D. Rochi professus antiquissimus Professa domo expirauit, vir dignus, qui inter memorabiles ingenij, prudentiæ, religionis, cæterarumque virtutum laude collocetur. Quarta dies Nouembris vltima illi fuit; illis nempe horis matutinis quibus optabat emori, vt quamprimum sacrificijs, & fratrum suffragijs orantium iuuaretur. Mortuo ea fuit species, qua ij, qui in domino obdormiunt, intuentium oculos oblectant. Ruerunt in manuum oscula qui aderant, & lachrymis dolorem ex tanti Patris iusto desiderio expromebant: occurrebat non ætas, quæ suo curriculo foeliciter peruenerat ad metam; sed communis omniû tanquã parens, qui sine sensu, sine voce, sine spiritu mortuus iacebat, qui viuus cõsolabatur omnes. At rumore de illius obitu peruolante, grauissimi quique viri non sine lachrymis ingemuerunt; Gubernatores Regni, ipsique duces, ac comites, cæteraque nobilitas officij sui esse putauerunt nostros consolari, & qui erant in Vrbe domum venire: absentes porro litteris, & nuntijs expo-

fuerunt, grauem fuisse iacturam, quam non solum nomine Societatis, sed totius regni deplorabant.

Quod attinet ad institutionem puerilem, & si iam nō habet Olisipo Ignatium Martinū præceptorem, dignum cuius memoriam semper alat, magistris tamen non caret. Et dant operam Nostri ne ea res, quæ tantum incrementi illo docente accepit, inter mortua videatur. Viget id docendi Christiana rudimenta studium, & vigeat, cum sibi persuadeat vnusquisque plus esse in vna catechesi emolumenti sæpe, quàm in plausibili concionum apparatu.

COLLEGIUM D. ANTONII ARCHIMANDRITÆ.

SECVNDIORE Sres in Collegio D. Antonij esse nequiverunt, cum omnia lues immanissima perturbasset. Illi duo & quinquaginta qui habitabāt dissipati, paucos domitulerunt. Luctuosus annus, atque funestus in prima fronte obijcit nobis funera. Pater Sebastianus Corderius annum ætatis quadragesimum expleuit, is viuendi finis illi fuit. Creatus Prouinciæ Procurator, causis singularem præstabat defensionem, quocumque erat in iudicio litigandum, eumque quod difficile in hoc munere videri solet, se præbuit viris principibus, & causarum patronis, atque aduocatis, vt omnes eum obijisse non sine tristi animi significatione doluerint. Sensere causæ, & negotia demortuum, quæ hominem non modò expertum diligentemque requirunt, sed etiam ingenio mansuetum, atque tranquillum, vt propter tranquillitatem nihil temerè, & perturbatè

re agat, propter diligentiam, & peritiam nihil omittat, quod ipsa negotia requirunt: ob hæc quæ in illo videbantur, Prouinciæ detrimento sanè fuit obijisse. Peste verò pater Calixtus à Motta è vita discessit: erat illi tractabile ingenium, & perfacile ad ea suscipienda quæ maioribus viderentur. Coorta pestilentia, ipse Rectorem adiit, obtinuitque vt liceret urbem peragrarè, & quos lue percussos inueniret, confitentes audire. Itaque matutinus cum fratre socio sacrificabat, inde ad laborantes carpebat viam, neque solum ad eos ventitabat, qui ipsum accersebant, sed etiam ijs opem assiduus præstabat, quos depositos, & omninò destitutos reperiebat: ita vir optimus decurrendo, excitando ægros, ad benè moriendum animando, inopiæ consulendo, nihil omisit vnde in albo eorum esse debeat, qui hanc prouinciā magno sui desiderio, & præconio tenuerunt.

H O C malo agitatæ res Collegij suum cursum habere non potuerunt in publico luctu ciuitatis, & insigni calamitate, rebus iustitium est indictum. Conticuere classes, siluerunt conciones, missi in tutiora quorum non erat opera necessaria, precati Diuos Cœlites & magnum Antonium Archimandritam, vt interea suum Collegium tutaretur. Qui verò non discesserunt, ea quæ Societatis sunt sedulo exercuere: nam Patres publicè aperto tēplo sacrificabant, & confessiones audiebant, Eucharistiam ministrabant. At cum finem Diuina bonitas his malis attulit, sopita peste mense Septembri, cum qui ad Collegium pertinebant remeassent, Octobri aperta sunt Gymnasia, & studia instaurata, & quamquam ea non sit frequentia, quæ bonis temporibus solebat: quòd iam quingenti auditores censeantur spes est tranquillata ciuitate fore vt iusto numero classes impleantur.

COLLEGIUM CONIMBRICENSE.

SI pestis atrocissima Olisiponem afflixit, urbemque pulcherrimam miserum in modum deformauit, ea ipsa aggressa quoque Conimbricam, suam exprompsit diritatem, & per minorem urbem temulenta sanguine, quasi absumptura quicquid erat populi Conimbricensis incessit. Aditum illi homo vnus patefecit, qui Olisipone veniens auctoritate sui muneris, quod dicendi iuris quamdam haberet potestatem, inuitis Conimbricensibus in urbem introitus est. Is suam attulit scintillam, quæ cum in fomitem incidisset, & vnum, vel alterum corripuisset, postea ita exarsit vt neminem viuum relictura videretur. Neque verò ea contagio ex aeris corrupti vitio coorta existimatur, sed ex halitu eius hominis, & eorum quos secum deportauit, siue oribus pestem efflarent, siue inclusam vestibus gererent, vt est opinio vero pronior, quarum pestifero contactu vitiat, qui propius accessissent, ad se id veneni traxerunt, per ceterosque vulgarunt. Repente quippe agri decumbebant, & e corporibus erumpebant struma vomicaque pestilentes, & breui percussos exanimabant. Principio verò contendere multi pestem non videri, argumentarique ex nobis quæ à medicis, & libris proferebantur, & Pontifex urbis Alonsus Caelebranco, vir ingenio suo, animoque interritus, in hanc sententiam inclinabat, siue ita putaret, siue crederet dissimulandum, ne terrefacti ciues, plebsque consternata ab ipso metu vehementius quateretur, qui pestis signifer esse ferebatur. Ob eam re ipse Antistes diutius in urbe fuit, & aliquando totam

M tam cum tubicinibus eques perlustrauit, vt incolæ exci-
tati præsentia paſtoris ſui, & cantu tibiæ, formidare
deſinerent. Sed cum modò hic, modò illic conclamaretur,
& ex domeſticis eius Antiftitis vnus concidiſſet, intel-
lectum, non eſſe cur amplius eludendum videretur. Serio
ardere urbem, arſuramque vehementius, ac fuga ſibi
quemque conſulere oportere. Receſſit ipſe Pontifex, ſe-
demque in Caſtello mari proximo collocauit, vnde quo-
tidie ſcire poſſet, qui ſtatus rerum eſſet, & ipſe, vt fecit
magno animo, ac liberali, opem ferret. Interea in Col-
legio ducenti erant, Sacerdotes plus minus quinquagin-
ta, Coadiutores ſeptem & viginti, & Nouitij triginta no-
uem, cæteri magiſtri, & diſcipuli ſuis quiſque litterarum
ſtudijs intenti. Qui eſſet habitus animorum in hoc acer-
biſſimo urbis tumultu non eſt cur litteris explicetur, nam
conſtantia ſingulari nemo niſi pro animi ſalute trepi-
dauit.

ET hæc ſit prima laus Collegij Conimbricenſis, in
quo cum rarior ſit ſenectus, & floreat adoleſcentia, ſic
diſciplinæ legibus ſtabilis, & morigera eſt, vt non fuerit,
qui inde euolandi facultatem poſtulauerit. Expectandum
quiſque putauerunt, quid Deus, quid ipſa obedientia de
capite cuiusque ſtatueret. Principium erat anni 1599.
Ianuarius Conimbricam funeſtari vidit per eum homi-
nem, quem dixi, quiſque ſuam audaciam paulopoſt ipſa
lue, quam inuexit moriens expiauit. Et vxor magni, &
boni animi mulier dolore facti ſe deuouit, ituramque in
ſalutis ædem Deo promiſit, vt quoad peſtis graſſaretur
ibi ageret, & malo laborantes omni qua poſſet ope ſub-
leuaret. Perſtitit in incœpto conſtans mulier, & ſeruien-
do, medendo, conſolando vnumquemque, tandem ea-
dem peſte ſaucia extincta eſt. Hoc ipſo menſe duo ex No-
ſtris Sacerdotes cum fratre coadiutore in villam proxi-
mam commigrarunt, vt inde ijs ſuccurrerent qui iam æ-
gri

gri ad Salutis ædem trahebantur. Ineunte verò Februario fuga fecit vrbis solitudinem, quâ quisque potuit euaserunt. Deseruere studia Scholastici, eoque celerius ne exclusi fama pestilentia à suis oppidis vi, & imperio suorum popularium pellerentur. Ipse ergo qui aderam cum Patre Rectore mente tractantes quantum lectissimæ nostræ iuuentuti vnius inclusæ parietibus Collegij, periculi immineret, primum externis omnibus consuetudine Nostrorum, ocluso templo interdiximus. Et ne sacris, alijsque diuinis rebus Conimbrica priuaretur, breuiatulam illam capacem accommodauimus in qua actiones literariæ scholarum haberi solent. Ibi quotidie plures sacrum faciebant, & cætera quæ Nostris solent diuina ministrabant. Ad hanc operam nauandam populo Conimbricensi duodecim à cæteris segregati in vetus Collegium se receperunt, nihil cum alijs, nec colloquia quidem commune habituri. Tirones etiam in vicinum prædium amandauimus, veriti ne si impuberes viderent quicquam domi accidisse, metu terrentur, in illa præsertim ætate, quæ facile visis funeribus expallescit: sed bene cum illis actum est: & menses quinque absuerunt, suis semper exercitari legibus, habitique magna cura, ita ut intelligerent in ipsis nihil esse, quod vnos illi flamme, exitioque obedientia eripuisset, nisi quod vellet spem tueri, quam illa iuuentus afferebat, ne acerbè ante tempus concideret, fructumque tandem aliquando pareret, quo satisfaceret Societati tam benè de se merenti.

At ego, ne à cursu rerum gerendarum, gubernandarumque Provinciæ retardarer, paucos dies extra Conimbricam agens cum cōmodum fuit Eboram me recepi. Neque propterea quod pestis in urbem inuasisset, & desertam Academiam fuga reliquisset, feriatum à Nostris est, sed multo magis studia pietatis, & litterarum viguere: nam Rhetores, Philosophi, Theologi, Mathematici suas scholas

las inter priuatos parietes habuerunt, vt verò intelligere-
mus nullam satis esse diligentiam ad pestem auertendam,
etsi maxima solertia illi omnes aditus intercludantur. No-
uitius cui nomen Emanuel Rodericus celerrimo mortis
genere interiit. Non credidère Nostri peste laborare, id-
circo agrote assidebāt plures, sed cū repente exanima-
tum viderunt, & vestigia mali non incerta, ne rumor tam
aduersus omnium saluti reperet, clam sepelierunt: diuini-
tusque planè accidit ne pestilens agri aspiratio hæserit
ijs, qui viuum, mortuumque tractarunt. Quamobrem e-
nixè procuratum, vt omnia cælestis iræ placamina adhi-
berentur, preces, ieiunia, verbera, cilicia. His armis ipso
Deo mitiore pestem aboleri posse sperabant. Eluxit in-
columni Collegio vigesimus quintus dies Martij: is repe-
tit memoriam eius beneficij, quo legato Gabriele ma-
gna Virgo in parentem Dei filio quærebat, eo in Vir-
ginis honorem tria sacra facta. Primum in recordatio-
nem Virginis nascentis: alterum in præsentis diei celebri-
tatem anniuersariam: tertium ad repetendam memo-
riam eius gloriæ, quam accepit, cum reuiuiscens in cælum
delata est. Et idem honor habitus antecedente ieiunio,
cilicio, & flagellis. At horis pomeridianis circumlata
imago est ipsdem lineamentis colorata, quibus D. Lucam
pinxisse fama est: egregioque concentu sua peculiari
nomenclatura virgo rogabatur, vt Nostros sanos, inco-
lumesque seruaret.

CAETERVM cū flamma vehementius exarde-
scens popularetur urbem: pater Rector in eam mentem
venit, vt omni animi affectu Collegium magnæ Virginis,
matrique committeret sospitandum. Et vota nuncupauit
si incolume steteret diem quem postea designaret totum
in laudibus ipsius transigendum, epulumque quod à Col-
legio præberi posset omnibus Conimbricæ patipribus
se daturum. Interea mandauit, vt Sabbathis omnibus
cūm

cum cantu, & harmonia litania eidem sacrae Virgini diceretur, omnesque adesse voluit in genua prouolutos cum facibus accensis. At ea hebdomada qua Christi patientis cruciatus recoluntur, omnia studia pietatis increuerunt. Implebant coenationem qui se volebant macerare, hi in ipso solo prandere, illi pedes osculari, alij se verberare, ter dato signo orare omnes, adesse frequentissime illis precibus, quibus vniuersa Resp. Christiana litat, in augustissimum Christi corpus oculos intendere, & argenteam pixidem contueri, qua per eos dies includi solet, theatro excitato. Quae etsi clauso templo fiebant, nihil acceperè minus quam habuissent, si Academiae, & Urbis sua frequentia abundanti pararentur. Abijt Aprilis Conimbricæ funestus Collegio tamen innoxius. Secunda die Maij in honorem trium Diuorum Rochi, Sebastiani, & Antonij Lusitani, totidem sacra peracta, & vigesimo nono eodè numero instaurata. Primum magno Michaeli caelestis militiae Imperatori, alterum Lusitaniae Custodi, tertium Angelis omnibus, quorum in tutela essent, qui Collegium incolebant. Hisce porro sacris cum facibus accensis, omnes etiam Sacerdotes interesse solebant: Fratres diuino pabulo reficiebantur, adhibito etiam vocum cantu, qui animos ad pietatem excitabant. Bis vno eodemque tempore in ipso octo dierum curriculo recurrente, singuli verberibus se castigabant, magno animorum fructu, vt ipsa opera pollicentur, magna etiam corporum salubritate, cum funera ex ipsis fenestris crebra viserentur, & à Collegio sospitas videretur pestem expulisse. Itaque cum his officijs pietatis litari viderentur, omnia augenda ratis, vt quemque diem celebrem menses effluentes, deferebant: ita enim excipere venientem omni celebritate mos erat.

QV O die memoria est Ascendentis Christi in coelum, & à meridie ad horam primam omni quo potuit fieri apparatu

paratu sacra Eucharistia è suo sacrario deprompta in ara collocata est, toto præsente, & supplicanteque Collegio. Et illo ipso altari, qui corpori Christi Seruatoris est dedicatus, postquam sacrificatum fuit, ipsum Christi corpus magna pompa per Collegium circumlatum in sacello magno domi ornatissime composito est collocatum. Ibi horis integris quadraginta habitum. Ipse verò Christus Nostros haud dubiè audiuit expiato cælo, finibusque Collegij, cum iam animis sentirent pestilentiam desæuisse, in posterumque ad nocendum parum virium habituram. Attulit tandem Augustus eum diem quo Virgo in cælum abiit, lætissimum Nostri habuere; & pestilentiam iam deferbuisse apparebat. Pridie ieiunium antecessit preces, & flagella. In ipso Templi aditu erectum est theatrum, in quo Virginis erat simulachrum in cælum abeuntis sub aureæ telæ ditissimo conopæo. Subiecta luma pedibus vissebatur, & in capite stellis aureis pellucens corona splendebat. Effundebat se circum lucis nimbus, & radij solis præfulgentes. Ea erat denique species qua D. Ioannes refert magnum apparuisse signum. Plures Angeli circumstabant, quorum alij deferre videbantur euolantem; alij tamquam citharedi, tubicinesque, & cantores in gratiam abeuntis voce, fidibus, tibijsque caneant. Hanc antearam longo temporis spatio Collegium se effudit in preces; cantores in laudem Virginis multa præclara cecinerunt. Cæteri præsencia pulcherrimi simulachri, & ipso cantu, suoque ingenio, & pietate commoti ardebant studio contemplandi, & plerique visi collachrymari. Ipso verò die patre Rectoris sacrificante pio cantu templum personabat, & mens fratrum, cœlestis mensæ mysterijs, & epulo, auresque hymnis, harmoniaque tenebantur. Accessit ardens, vehemensque adhortatio ab eodem patre habita. Illi ipse dies, & Virgo fuit argumentum, cui publicè coram ea concione gratias egit, quod creditum

ab se Collegium ipsa materna charitate à peste defendisset. A prandio cum in eundem locum se omnes contulissent, prodiere singuli, qui artem oratoriam discebant, & suos versus memoriter recitarunt, quibus Matrem vere sospiram, & salutarem appellabant, eiusque beneficio Collegium ex impetu pestilentiae, & lethi faucibus ereptum tribuebant. Secuti suo ordine Philosophi, quibus illa ingenij iucundissima fuit exercitatio.

A T Theologi ne à suo artificio recederet, in vtramque partem propositis quaestionibus in Virginis gratiam disputarunt. Primus in controuersia vertit: Melius ne fuisset viuam sine funere iuisse Virginem in coelum, an mortuam, & humatam reuixisse, è sepulchroque delatam? qui posteaquam more velitari in hanc, & illam partem sua argumentorum tela contorsit, secutus sententiam quam debuit approbare, alteri ad differendum locum dedit. Hic argumentum suae quaestionis esse voluit; An quae à Christo Deo petebantur, suo proprio, an Matris nomine citior libentiorque daret? Cum iste perorasset, tertius inquisiuit: An spiritus beati, qui Virginis in coelum delata festum diem celebrabant, materno magis honori applauderent, an sanctitati? At quartus ita proposuit; Aulana vteri sanctissimi filium è coelo venientem augustior conceperit, an ipsam in coelum euolantem magnificentior receperit? Egere magna dexteritate omnes, non tam aculeata illa ratione disputandi, quam scholae in publicis certaminibus affectant, quam eleganti eruditione licentius, atque liberius per scripturarum spatia, & Patrum sententias euagando. Oblectarunt ista auditorem cum ingenium, & varietas rerum appareret, suisque interuallis adesset cantus, qui numeris, & sententia omnes detinebat. Nec cenatio egregia concione caruit, qua eiusdem diei laetitia ita terminata est, ut antiquiores dicerent nullum meminisse tempus, quo se possent dicere vixisse spiritu

ritu

ritu alacriore. At Pater Rector cum ex hac parte voti religione se soluisset : quemadmodum altera curauit, ne cælo, ne Virgini ingratus non reddendo maneret postea commemorabo.

INTEREA dum Nostri inclusi parietibus Collegij, precibus & sacris perlitabāt, qui in Collegio veteri manebant, ventitantibus in nouum, tēporariumque templū, quæ à nobis requirebāt minimè procrastinādo ministrabantur. Ex duodenis ne aliquem tanquam decumam inde pestis non haberet, patrem Arnaldum Crucium sustulit: ynde perniciēs in eum impegerit non licuit diuinare. Ea porrò trigesimo tertio ætatis anno, decimo sexto in Societate confecto, candidum ingenio, moribus integrum, extinxit. At ille triumphatus ductus in Coloniā non ad nouas sedes habitandas, sed ad arandum solum fossisque aperiendum, quibus morientium cadauera humarentur. Ille Societatem ornauit; laudibusque impleuit, cum tres ita decertarint, vt vix credi possit tria corpora tantum laboris sustinere potuisse; & duo erant ætate grandiores, quibus si quies daretur, nemo non diceret benè collocatam.

INEVNT E Ianuario, vt dixi, in villam Collegio propiorem tres ex Nostri secesserunt, inde opem latūri ijs, qui ab vrbe tacti lue in Salutis ædem vēhebātur. Omnes tres incolumes ad Quadragesimæ ferè exitum vixerunt. Erant illa castra (sic locum appellabant) lamentantium plena, referta omnium malorum, quæ homines reformidant. Mors, & fames equè nuda & egena corpora laceſcebant. Pater Georgius Tauora multus erat, & assiduus in agris inuisendis, & iuuandis, eisdem sacra diligentissimè porrigendo. Et opinor operæpretium me facturum si priusquam narrem ea quæ grassante pestilentia perpetravit, maximas eius virtutes per capita recēsuero, ad memoriam retinendam eius viri, cuius gesta non erāt

scribendo solum ab obliuione vendicanda, sed praestanda, quae olim boni homines solebant, cum summo studio eorum corpora conquirebant, qui pro Christo Seruatore animam profudisset: praesertim cum Tauoram sic discussisse opinemur, ut ab ijs non procul esse videatur, qui testes Christianae fidei cruciatus perferendo extiterunt. Hic est ille, qui insigni charitate iacentes in publico, inediaque confectos in hospitia tollebat; hic qui miseratus nuditatem, corpora vestiebat; hic, qui ob squalorem terra repurgabat; hic, qui capillum pauperibus tondebat, qui artus deformatos vlcibus tractabat; hic, quem superioris anni litterae docuerunt ex facto pulcherrimo sic Rectorem Academiae perculisse, ut ab eo diceret didicisse quo pacto Christiana officia exercere oporteret; hic qui biennio ante mortem creatus spiritualis Coadiutor, agendo docuit, quorsum a B. Patre Ignatio Societati parente ille gradus sit institutus. Domi, foris, in Collegio, vnus pallium ex humeris non deponebat expiaturus numerum ingentem omnium ordinum, qui ad eum confitendi gratiam properabant. Et nox illi non vacabat, surgebat quacumque hora, & pernoctabat: ibat ad eos, qui varijs casibus moriebantur, vultu quodam ad speciem ingenuo dato a natura ut domesticos & externos hilararet. Quicquid id fuit, hoc certum vltimis vitae temporibus ardentius in eas actiones impulsus, e quibus non posset alia morienti palma, & laus concedi, nisi ea, quam magna charitas suis amatoribus procurat. Et si moris esset de mortuorum epitaphijs docere posteros, quae, & cuius sint ossa condita sepultura, iacere diceremus rara felicitate, non ad vanitatem ementiendos laudis, sed ad veritatem virtutis condecorandae, cineres eius viri, qui posset haberi ex optimis commilitonibus, quos aliqua memoria Societas eduxit.

S E D quae furente pestilentia egit, perstringam breuiter,

ter; nè in vno lassem vires, cum de alijs non pauca sint scribenda. Sunt qui recordentur de ipso audiuisse, antequam Lusitaniam hæc inuaderet lues, optare se, quod sine Dei offensione, & Regni calamitate fieret, pestem aliquam terribilissimam in qua pro salute hominum se deuoueretur; parabat verò ipse Deus (vt ex euentu credere par est) animum tam cupidum laborandi, cum pesti locum dedit scelerum vltatrici, vt corporum vita periclitante esset qui inexplebili iuuandi cupiditate se in ægrotorum morientium agmen immitteret. Ineunte igitur Ianuario oborta pestilentia se contulit ad patrem Rectorem, non deprecaturus vt liceret ad id bellum proficisci; sed suo quasi iure eam prouinciam sortitus extrema allocuturus accessit, adeò elato animo, & confidente, vt ipse pater Rector se obstupuisse fateretur. Abijt à Collegio cum Socijs optimè animatis, non dissimili alacritate lætis, tempore quidem importuno, à sua statione tamquam miles arte velitandi exercitatus prouolabat, neminemque afflatum illo igne sine confessione relinquebat. Crescebat in dies mali vis, cui parè opponebat diligentiam, neque vinci se ferebat, etsi vnus hominis impar viribus onus videbatur: & quamquam satis laboris erat in ijs alleuandis, qui ex vrbe foras in oliueta pellebantur: tamen cum sciret multos intra mœnia decumbere, morique, quos Sacerdos nemo confitentes audiebat, quia ægri ipsi verébantur, ne si accerferent, detecti, mox in Salutis ædem raperentur, in hanc sententiam litteras ad patrem Rectorem scripsit: Intellexi in vrbe esse plurimos, qui interire malunt, quam prodere egritudine: his non est apud quæ onera conscientia deponant. Si Antistiti; & Magistratibus videbitur, possem in urbem ire: incedam præferens vexillum illo ipso more, quo Vespillones, Sandapila mortuos efferunt: ita & urbani ægri, & eiectiones in exilium mihi erunt curæ, vtrisque animum, & voluntatem arbitror

non defuturam. Eadem in epistola hæc deinde: Nuper aliquot in hanc arenam deportatis, euocatus abij ab ipso prandio quàm celerrimè, in tugurio puerû, & mulierem inueni, hanc quòd metus esset citissimè morituram statim audiendam putavi. Puerum viribus fractum cum mouere se non posset, sustuli in humeros. Fateor appulsam sensisse naturæ reluctantis: sed stat sententia nihil omitendi, quod hoc officium in quo versor possit quoquo modo retardare. Testem huius propositi Deum esse volui, ille animum ad optandum, ille ministrat vires ad agendum; neque ab incœpto reuocabor, etsi repétino impetu pestilentia intelligam subitò moriturum. Ex his nò est difficile cognoscere quàm promptus esset in animis hominum medendis. At parem afferebat operam in corporibus lenandis.

PAVPERES quos crudeli consilio, sed, vt videbatur, necessario, ab vrbe Magistratus depulerunt, eos còplexus, vt poterat, alebat: frigore, & inedia multi perière, periissent multò plures nisi opem attulisset. Nò defuère nobiles, & opulenti, qui subsidia mittebant, & illi scripto Antistiti exponebat quo in loco res essent. Cæterum cum anni tempus per eos dies sæuum esset, & illa multitudo tecto careret, accederet præterea fames, & illuuiæ, necesse fuit vt passim animas efflarent in ipsa nuda humo ad oliuarum truncos acclinati; quamquam ipse Pater tuguria extrui curasset; issetque pedes ad materiam cadendam tria millia passuum, delatamque componeret, & suis manibus vallos figeret, sepiendoque teneret virgulta. At cum pestis iam hos quoque inopes tamquam suas pecudes inuasisset, ne non confecti exanimarentur, persuasit, vt antequam infesta perniciies adoriretur, se ritè expiarent. Dolebat contuens illos vultus inedia haustos, illa corpora sine sanguine, & colore, languentem maximè pueritiam humano præsidio orbatam,

ob

obtinuit ut e suo victu partem detrahere liceret, detraxisset omnem si licuisset. Cum pergebat ad Sacrum faciendum circumstabat euntium grex exanguis puerorum, dabat equis portionibus diuidendo. Facto Sacro agros inuisebat, qui confessione egebant: opera & voce vnumquemque leuabat. Hæc prædicabilem adeo effecerunt, ut de eo omnes tanquam de parente communi loquerentur, & harum virtutum odor ciuitatem recreabat. Monachum ex illo Diui Antonij Lusitani sanctissimo conubernio ijsdem in rebus operam egregiam nauantem, cum Sacerdos noster urbis curam agens (ut dicitur) offendisset, eum percontatus an pater Tauora valeret? respondit eum virum Societatis ornamentum esse, eumque videri dignum cui viuerti publico Nostrorum consilio statua decerneretur. Deinde: Ne tu metuas, inquit, illo viuo quemquam ex illis quos pestis inuadet, sine confessione moriturum.

TERTIO iam mense Conimbrica deflagrabat, cum illum tandem cuiusdam moribundi cui affidebat venenata aspiratio infecit, aduolauit in Collegium acerbus rumor, qui ita commouit omnes, ut sensu quodam mortuore doluerint, occurrebat non solum Patrem omnibus charissimum periclitari; sed eo moriente extingui lumen quod Conimbricensem Ignatium vocabant populares, ut gloriæ esset Conimbricæ, quod patre simili portiretur, & quem Olisiponi opponeret glorianti se Ignatium Martinum habuisse. Declararunt omnes studia in eum, cum frequentes à Deo, à magna Matre, à Diuis cælitibus ante aras precarentur ut euaderet; & pater Rector nullum neque diuinum, neque humanum distulit remedium, quo posset sospitari. Et in primis ab Antistite impetratum, ut in ea domo in qua esset, liceret Patri alteri superstiti sacrificare, ut victu cælesti ægrorum reficeret, & recrearet. Tenuit dies quinque ægritudo tanta

patientia laude, aliarumque virtutum, quanta quis à sanctissimo quoque posset sperari. Illum denique viribus non robustum, saeuissimo morbo haustum, laboribus confectum absumpsit. Precari possem, & qui ista audierint adhortari, gratias ut agant, quod ex nostro ordine vitalis curriculum vitae confecerit, tot virtutum luminibus illustratum. Eum cum Sandipilarij efferunt ad proximū facellum euulati illa castra, & gemitu omnes in ea relegati impleuerunt, & si lapide litteris inscripto ex votis eius multitudinis sepulchrum fuisset occludendum, præter lachrymas quibus parentabat, legeretur ibi iacere omnium parentem, quos Conimbrica peste laborans eo in loco orbos exposuisset.

COMMOVIT ea mors Collegium vehementer, & secuta trepidatio, non ea qua consternati animi fugam capescere meditantur, sed qua excitati in ipsum periculum ruere contendunt. Accensi Patres, Fratresque certatim ad varia officia se obtulerunt, quidam rogabant ut liceret pergere ad curandos quos pestis vulnerarat: alij ut iisdem elcas medicinasque deferrent: alij ut eum locum occuparent quem Tauora moriens reliquisset; hi & professi Patres erant, Fratresque Theologi, & Coadiutores præter Philosophos, & Rhetores, tanta contentione, ut celeritate, cursuque putarent impetrandum, si primi Rectorem postulando circumstitissent. Nec defuit qui syngrapho expugnare voluntatem seuerius adoriretur. Ille quisquis est, ita tendebat: Tibi patri Rectori locum Dei occupanti offero me ipsum, Tauoræ defuncti prouinciā habiturus. Agnosco me Deo debitorem, quod ab Orco sapius retraxerit, in quem vecors me deieci: & cum piacula quoque ex scripto retulisset, ea propter, inquit, de me, Pater, quicquid iudicaris decerne liberaliter; foelicitati tribuam, si obedientia mandante expiauerō sepulchrum aliquod sordibus infame consecutus, quo nequeo meliore sepeliri.

sepeliri: fat erit propter Deum obsequendo interiisse. Interea duo illi, qui Tauoram comitabantur adhuc intacti, licet fractis penè, viribus animo tamen ad omnia perferenda anhelante, operam illis nauabant, qui per illa oliueta decumbebant, quiq; ad ædem Salutis pertinebant. Sed vrbs ipsa funeribus abundabat, & Nostreis atrocior iam conditio apparebat, quòd nemo esset qui ægròtis assideret, eosque confidentes audiret. Deplorabat hanc ciuitatis orbitatem quidam Pater ea ipsa hora in ista cogitatione defixus, dolebatque ex Societate non esse qui in illa acie versaretur, cum vocatus à Rectore de ipso eodem audiuit, quæ paulo antè cogitarat. Visum illi dandam hanc prouinciam, quæ in salutem multorum, & Societatis existimationem redundaret: videret modò quem socium sibi dari vellet. Cum gratias egisset quòd rem optatam vltro detulisset, de socio respondit malle se neminem quàm illum eundem fratrem, quem in missione superioris anni comitem quatuor menses habuisset. Et verò vbi denuntiatum fuit cum eo Patre ad pestem abeundum, gaudio exiliit: abiit ad Rectorem exposciturus nihil in vita incùdius sibi denunciari potuisse. Ergo tunicati ambo, & pileati nigra tela quæ oblita lomento & compressa, ærem non retinet, à Collegio, exièrè. Nostreis ytriq; vires precantibus & incolumitatem, egressi omnia loca vrbs periusstrarunt, & voce quæ audiri posset denūciabant se adesse, qui vellent sua opera vti, scirent expeditos, siue die, siue nocte mallerent, non esse cur vocati venire cunctarentur. Ciuitas in communi luctu hoc gaudij, solatijque habuit, & versa in Societatis laudes multa commemorabat: suos quisque agros alleuabant cum adesse dicerent è Collegio qui confessiones exciperent. Euntibus ad arcem medicus honestioris loci obuiam iuit. Vos, inquit, Patres venerandi, proficisci arbitrabar in castra pestilentie extra urbem, eò secuturus

ibam, vt quemadmodum animis hominum miserorum tanto vestro periculo opem fertis, ita medicus discrimine non minore corporibus mederer. Ea gratia vxorem, vnicamque filiam putabam deferendas, nunc quoniam intelligo agi rem in vrbe, en medicum habetis, polliceor pauperrimo cuique quem inuisendum vobis cordi fuerit non defuturum. Adeò se sui propositi præbuit tenacem, toto vt tempore mali fauentis assiduam se præstiterit, & quacumque Nostorum significatione ibat ad afflictæ conditionis homines, vt abiisset ad nobiles, & opulentos, à quibus posset aurum sperare.

EST prope Collegium sanum peruetustum Christo sacrum Seruatori, ibi ara cum signo Virginis cultæ religionem magna à populo Conimbricensi. Hic pater ornatissimo sacris operatus, ipsam Deiparam precabatur, vt tutela esset: inde urbem cum socio lustrabat, & quemadmodum à Patre Rectore erat imperatum, ignem ambo facibus præferabant, incendi que pyram mandabant, vt flamma aërem repurgaret. Hos in publico, illos sepius, alios à fenestris confitentes Pater audiebat, ad quoscumque scilicet erat ascendendum: in ipsas enim subire ædificiorum videbatur. At quando huius non erat locus industria, quod æger eo loco esset, à quo propter ægritudinem se agere nequiret, frontes signo crucis armabant, eum arbitantes munimentum, vbi nihil esset humani adiumenti. Numerare non licuit quot solo nutu, cum aliter non possent se expiarunt: quique lethali somno conuolupti, se excitant animo confitendi: quique insania vexati in breui sanæ mentis intervallo expectati, vt præbita materia beneficium absoluentis assequerentur. Et ægri ex ipsis lectulis quibus affixi attinebantur, cum Nostros vociferantes audiebant, & adesse se clamabant, qui nemini suorum respondebant, capita & oculos attollebant, læti quòd confitendi oblatam viderent facultatem.

tatem. Neque defuere quibus ipsa expiatio saluti fuit, cum lætitia animo concepta in corpus penè mortuum redundarit, eaque propulerit ægritudinem. Testabantur ipsi ab animi hilaritudine morbum effugatum.

A C dum Pater in ægris audiendis tempus terebat, focius ardentem singulos, plures, vniuersos, qui coibant admonebat cauere studiosè peccata, inde bellum cum Deo inexpiabile moueri. Percurrebat urbem, & discebat quibus locis atque vicis ægri laterent: Patrem orabat idem, vt mox quemcumque peste tactum, ad confitendum hortaretur, eum maximè qui in sequentem diem medicinam animi differret. Prouida namque mente diuinabat, illi vsuram temporis non futuram: & fuere plurimi qui sui errore iudicij sine confessione periissent, si importunitate victi Fratri nostro non cessissent. In his fuit adolescens, qui quamquam corpore affecto, tamen an ex peste laboraret, dubitabat. Antecesserat Sacerdos citatiore passu, recurrens frater reuocauit, ad eum orat vt retrouerteret, adolescentem vrget precibus, & obtinuit. Trahentem tempus, quid in singulas horas periculi esset, admonuit. Ille quanquam non putabat à morbo se vrgeri, tamen consilio parendum ratus, confitetur. At si non repente, paucas tamen post horas efflauit animam. Infinitum esset singula scribendo persequi, sed omnia præterire religio esse debet scribenti, ex vno cætera poterunt agnosci.

D I E dominica cum pater in suo templo esset, & feruens, quàm soleret, sacrificare vellet, impeditus antea concursu rerum multarum, adfuit qui diceret in extrema urbis parte ad ipsam Mondæ fluminis ripam esse mulierem animam iam agentem. Pater ne tempore excluderetur Sacrum facere tendebat. Et nuntius assentiebatur: nam aiebat, & si iret mulierem iam exanimem inueniendam. Hic cum se vestibus componere ad sacrificandum vellet

vellet, nullum habuit apparatus, & mox à templo abijcitato gradu, quasi trahente Deo, & viam reperit, quam mortuam fore dicebant. Præsentia Patris videtur solum ad confitendum renixisse. Confessa magna spe immortalitatis obtinendæ expirauit. Qui in vrbe percussi hoc malo detegebantur, seuerò Magistratum imperio cùm ducerentur in Salutis ædem, orabant portitores, vt viam facerent per ædes ipso tempore matutino, quo Patrem inuenirent, vt saltem expiati eò truderentur, vbi se ferrent morituros.

HAE C quæ ad animos pertinebant indefessi Nostri procurabant. Verùm ad commune pestilentia: malum accedebant multa, quæ reddebant statum ciuitatis lamentabilem: nam intolerandæ vis pestilentia: non solum humana corpora in funus præcipitabat: sed quorundam audacium efferauerat animos, quorum etsi oculis morbo obuersabatur, tamen à scelere non auertebat. Nati namque locum in tecta peruadebant, compilabant ædes, vestem, stragulam, & suppellectilem auferabant, & ne cum furto caperentur in oppida, vicosque vicinos deportabant. Infecerunt quicquid oppidorum est in Conimbricensi ditione, & longius hac maleficientia fortasse malum peruasit. Quin etiam alij vt sua seruarent clam secum detulerunt, eodem periculo nocendi, & paulò antè eiectione in salutis ædem, nec dum à plagis recreati repletebant urbem, sanosque, qui eos non poterant vitare, noxi corporum afflatu contaminabant. Ex his malis cum solus superesset comploratus eorum, qui mortuos prosequantur, latrocinia diripientium, fraus abeuntium, & redeuntium, fiebat, vt nihil nec publicè, nec priuatim quod saluti esset prospiceretur. Hic Pater non modò se optimum Sacerdotem ad expiationem animorum, sed Reip. amantem ad ista propulsanda ostendit, docuitque acriter contendendo verbo, & scripto legendos esse viros

ros impigros, quorum esset cum imperio tueri Urbis regiones, arcere sceleratos, aditu hos prohibere, illos cum suppellectile abeuntes coercere. Venit in Urbem opportunus qui præerat iuri dicundo: is cum hæc & alia magno animo præstitisset, Conimbricensi populo haud dubio fuit salutaris.

CAETERVM cum nec Nostrorum vires tot laboribus pares viderentur, nec pestis eisdem parcere decreuisset, modò hunc modò illum atrociter quatefecit, & Patrem sua habitudine succulentum grauius adorta, Deo volente magis repulsa est, quam medicamentis, quæ ab Collegio celeriter missa sunt: feria secunda ante Christi ascendentis solemne festum ægrotauit, pridie eiusdem diei conualuit, & cum socio illo ipso solemni die abiit in templum Seruatoris ad sacrum faciendum. In eo cum esset Socius, nomen illi Petrus Franciscus, tanquam maligno aliquo sydere correptus in solum ruit. Ad se cum rediisset, & non inani coniectura putasset eum sibi supremum fore diem, quo sacra Eucharistia potiretur, eam tanquam è vita discessurus accepit. Inde cum ægerimè domum cum Patre reuertisset, vt paratiorem ad moriendum se præberet, totius vitæ labeles confiteri pergit, & Pater testis lachrymarum exposuit quantum virtutis in eo fratre toto vitæ curriculo ad extremum enituerit, deditque mox operam, vt quicquid adiuuenti afferri posset ad morbum mitigandum adhiberetur. Cæterum tabe confectus ad cælum mox enolauit ætatis anno quinquagesimo primo, cum septem & viginti coadiutor iam formatus in Societate vixisset. In Collegio porro cum alter socius esset Patri designandus, accensa denuò sunt studia competitorum. Patrem Rectorem multi petendo, fatigarunt, sed nouitius rem obtinuit, qui viribus pollere videbatur, & par esse ad ferendam congregationem.

VIS morbi magna ingruerat, tamen si rerum copia suppetias venisset, infirmi, sanique recrearentur. At patrocitate pestilentia, & fames ciuitatem obsidebant. Excessere qui ad Academiam pertinebant, ciues qui perierunt eruperant: quicquid erat dignitatis, aut splendoris euaserat. Manebant quos à fuga morbus, indigentiaque compescuit. Ipsa plebs misera vnde victum compararet non habebat, & aestimatio frumenti intoleranda spem omnem euadendi succidebat. Exanimabat centum assibus tritici modius emendus. Itaque plebi cum tanta annonae caritate, & peste colluctandum. Hinc ora pallidivisebantur, gracilitate corpora tenuata vacillabant, sine succe, sine sanguine pallebant, lacrymae manabant inter voces gementium & complorantium. Narrat ille Pater qui Urbem perlustrabat visam ab se mulierem maculatam deformatam petentem aliquid, quod filio daret, oculis in ipsam intendentem, & cum procul non abesset eò contulit, ut videret quid illa oratione mulier, significaret. Reperit puerum iacentem oculis intra suos orbis iam inclusis, vultu hausto, & penitus decolore, expallido corpore, tanquam exanime cadaver apparebat, solum oculos versabat, quibus matrem tuebatur: cetera erant frigentis, cui motus nullus esset. Id ætatis erat ut confiteri posset, & sciret, quamquam loqui nequiret: id tamen primum contendit Pater ut fieret. Eo spectaculo compulsus plateas clamoribus impleuit, rogabat an esset, qui daret aliquid ad detinendam animam ex corpore pueri inedia fugientem. Commouebat ea lamentatio omnes, dabat tamen nemo, quod eodem malo laborarent. Interea ne puer expiraret tabernam ingressus sextarium cum vino arripuit, stipulatus pretium cum mensura redditurum. Attulerat iam nescio quis fidonitem, sed dentes vix ad cibum illum, potumque aperiri potuerunt, cum frustra pater niteretur, fame namque ille contabuit. Matrem

rem tamen aliosque liberos conseruauit. Quid si dico inuentam quæ peste deposita cum iaceret, & dies quinque nihil præter aquam habuisset, eandemque confessione expiatam cum diceret, sperare se victuram si pullus gallinaceus daretur, abiisse Patrem ipsum conquisuisse, attulisse, parauisse, sed ægram se componentem ad edendum, expirasse? Quid si ciuem ex ijs qui de sua gente gloriantur enectum fame, tota cum familia & plurimis liberorum, vxore grauiter perculsa tabe, cui nihil esset ad esuriem sedandam, at eam domum integram illius Patris diligentia ex istis malis eripuit. Et eiusdem exempli viri cum vxoribus atque liberis similem tempestatem hac una via euaserunt.

MAGISTRATVS autem quoniam urbem pauperum colluuiò vexabat, id consilij coepere, externos ut expellerent: inclusere tamen septo noui recentisque conobij, & propemodum ita factò opus erat. Vagabantur per ciuitatē, & importunitate quadam modò hic modò illic cibum flagitabant. Ipsa eluuiè corporū quicquid erat auræ pestilentis facillè colligebant, & tabe, odoreque pestifero nocebant. Benè tamen his consultum fuit: nam è publico subsidia erant, & præcipuè opem contulit Collegium quod sine controuersia Conimbricæ fuit salutare. Etenim ad hos, atque alios pauperes alendos præter carnis obsonia, lectæ, albæque cereris panes ducenti libræ pondò è Collegio quotidie ferebantur, gratias agente ciuitate, cum omnium aperta confessione diceretur obstirisse sua charitate, liberalitateque Collegium quo minus lues, & fames Conimbricam funditus euastassent. Nec enim solum hæc aperta subsidia à Collegio in inopes abibant. manabant etiam in custodias, & maximè in coenobia attrita eo malo vehementer, cum non esset unde acciperent mendicando: Quid fecissent, quibus opinio, & generis autoritas eripiebat petendi facultatem? quos domi inclusos

inclusos tenebat erubescencia? At quoniam intelligebant sibi non fore detrimento si à nobis agnoscerentur, ad hanc aram confugiebant, quam sibi non esse surdam experiebantur: hinc ad illos frumentum, obsonia, medicamenta ferebantur. His auxilijs corroboratus ille Pater, & sua fretus industria quotidie cibum sexcētis, & septingentis diuidebat, qui ne quid perturbatè ageretur, ætatem, & sexum in classes optimè partiti, pueris, viris, feminis præbebat, idque horis matutinis, ne morbos ipsa concurlatio, coitioque vulgaret. Octauo item quoque die suis erat victis prandium, & ducentis, qui conualuerant: sed adita vrbis arcebantur. At vt exilij acerbiter utcumque ferrent, & Religiosi oppressi rerum inopia largius aliquid acciperent, hoc ipso Patre providente epulum omnibus exhibitum, tam mirabile, si tempore spectentur, quam propter indigentiam necessarium. Vini frumenti quantam potuit coëgit, comparati arietes, additi cibi dulciores solatia ægrotorum. Et vt esset publica lætitia, ordine, & quasi pompa ibat iste commeatus per vias vrbis celebriores. Interea Pater ille qui ex villa ad ægros extra urbem relegatos frequens venire solebat, peste quoque laborauit, diuina ope magis quam humanis consilijs conualuit. Quamquam ipse in ea temporum conditione, inquit, sibi ratus minimè feriandum, agebat quæ valentior fecisset: is erat, fuitque semper ardor proximi iuandi.

I A M Maius abierat funestus, & Iunius mensis nihil secum clementius afferebat. Duo illi villam incolebant, Pater, quem nunc commemoravi, & frater Ludouicus Antonius, qui in ægitudine cadenti auxiliatus nihil omisit, quod vir excellenti præditus charitate, & diligentia cupide præstare potuit. Nam & ante morbum redeuntem ex illis statius fractum conspectu morientium, lassum confitendi labore quam grauissimo immersum stupore

stupore quodam ex tabe tam latè peruolante, erigebat
consolando, brachijs iacentem attollebat, respicientem
cibum ad cœnam prouocabat. Quibus officijs (vt idem
Pater testis est) quemuis patrem filio ægrotanti feruien-
tem longè superabat. Et ambo colloquijs suauissimis
mutuo se consolari nitebantur: quamquam illa colloquia
in illa solitudine, habita inter funera & comploratum in
lachrymas abibant, præsertim cū vtrique ad eas sua esset
animi mollitudo. Ille frater ad Patrem hæc: Ne tu, inquit,
mi Pater, vereare in tanto malo orbitatem. Si volente
Deo in hac præclara occasione moriendi te pestilentia
tentarit, intellige à me viuo non esse deferendum. Et
manabant lachrymæ dicenti quæ os illud irrigabant sua
canitie, & probitate venerandum. Excipiebat Pater spon-
dentem: Quid non faciam, charissime, si tua ægritudine
Deus inconsolebili affligeret dolore? assidebo, seruiam,
ministrabo. Nihil à tuo latere diuellet nisi ipsa mors,
quæ charissima capita disungit. Hæc duo senes inter se
iactabant, quorum vitæ insidiata pestis, cū alterum
non abstulisset, alterum aggressa breuiter confecit. Nam
post quintum mensem actum in exilio Ludouicus inter
quosuis nostri ordinis, sui que status memorabilis, Christi
optimi Maximi amore & obedientia mādante in acie ce-
cidit: tanta vitæ, & virtutis laude, vt meritò ibi scribi
possit, vbi in fastis nomina clarissimorum virorum collo-
cantur. Sex & quadraginta annos in Societate vixit tenax
propositi, & vocationis suæ. Per omnia genera laborum
exercitatus, cū nihil fuisset tam abiectum, quod libens,
& alacer non fecisset, & pertulisset alacriter quicquid
longa vita obedienti afferre potuit. Omnia tam benè
morienti concedi possunt, nec laus merita virtutibus in
scopulos vanæ gloriæ impacta frāgetur. Sint homines o-
bliuiosi, nec sciant suo pōdere pōderare momenta singula
virtutū. Ibi stupore defigantur vbi sanguinem illustriorem

quocumque virtutis amplificatæ splendore rubere vident. Si vera, si solida, si diuturna exempla virtutum, comprobata, explorataque procellis temporum, ac iudiciorum valitura sunt, ut apud Deum valere solent. Hæc Ludovicum Antunum in cælum recta via detulerunt. Iam non moror diutissimè sordidum in culina, non laniena cruentum, cum ipse boues, arietesque mactaret, non fumo, fuligineque nigrum cum panem coqueret, non medicamenta redolentem cum infirmis medebatur. Ad quæ munera sex anni, & quadraginta spatium amplissimum præbuere. Eum quinque menses extremi Deo clarum obtulerunt, & iidem orbi aliquando spectabilem ostendunt. Quid enim ille ea in æde quam vocabulo Salutis honestarunt, ipsi ægri tanquam mortem perhorrescebant. Eos quos propinqui viuos non attingere, non efferre mortuos, sepelireque audebant, Ludovicus noster brachio complexus attollebat, in his medendis curam, diligentiamque ponebat, cibum in os inferebat, ex suo victu quod venia superioris detrahebat egentibus porrigebat. Hæc quamquam quemuis hominem lacertosum defatigare potuerunt, illi non eripuerunt laborandi voluntatem. Quicquid otij dabatur in colendo horto collocabat, ut olus esset, quo egentes, quo ægros recrearet: pridie eius diei, qui Christi Seruatoris corpori consecratus est tentari morbo coepit, & scissa vena, is (id remedium illi malo) plurimum sanguinis effudit, ita affectus, ita æger pietatis amicissimus, ad illius diei celebritatē allectus, dedit operam ut sibi, Patrique socio lætus esset, fronde festa conquisita, domum laceram, & vento peruiam adornauit, conuestiuit altare situm ad fenestram: ipse linteatus Patri sacrum facienti ministravit: sacram Eucharistiam accepit: suis lachrymis exciuit multitudinem quæ ab Oliueto interesse solebat, fleuitque largiter contuendo: (tantum valet exemplum.) Sequentes dies eodem modo egit, sa-

cra

era audiebat, pascebatur cœlesti cibo, animum confirma-
bat. Sed cùm magis atque magis vis mali augesceret, in
cœlum tandem euolauit, cùm ætatis annum sexagesi-
mum sextum confecisset. Extulere feretrum Vespillones,
Pater linteatus cû face, & cruce prosecutus, quicq; per illa
oliuetavag abantur prope Patrē Georgium Tauorâ pien-
tissimè omnes precibus, & lachrymis & cātu funebri pa-
rentarunt. Conquiescat hic noster optimus Ludouicus
cum cæteris, qui tanta laude nostri ordinis, occubuerunt,
& felices sua sorte cum vitam tam præclaris actionibus
terminarint, ipsi consecuti suorum factorum immortalitatem, etiam hoc habebūt. Multorum hominū qui modò
viuunt pedibus ossa terent, qui aliquando stuporem opi-
bus, nobilitate, potentia alijs attulerunt, sed de ipsis po-
steritas conticescet: at de nostris Conimbrica non tace-
bit. Adibit Vrbs, & Academia illa Castra spectabit fa-
num D. Sebastiani, ibi humatos esse dicet ex Societate
plures, qui, quo tempore Conimbrica peste arsit, in eam
se iniecere flammam, vt ægris opem ferrent, quos etsi
pestilentia interfecit, eorum tamen memoriam non
abolenit.

POST obitum Ludouici, pestilentia sedari cœpit,
& minus vrgeret, quàm soleret. Iam Iulio mense paucio-
res inuadebat, & qui laborabant eripi periculo vide-
bantur. Intellectumque die sacro Mariæ Magdalenz Vr-
bem eo malo liberatam. Is dies nostros ab ciuitate pos-
se reuocari declarauit; cùm necessarij nemini mortalium
essent, & diuino beneficio corporum sanationem impe-
trassent: sed interim fluxere dies ad illum quo ipsa Maria
Virgo in cœlum profecta est. Eum gratissimum Colle-
gio, & populo Conimbricensi Pater Rector voluit quod-
dam esse omnium Nostrorum luculentum testimonium.
Et Patri, qui urbem perlustrabat negotiū dedit, vt epulo
ampliore redderet populo vniuerso iucundissimum, quo

se voti nuncupati religione solui existimauit. Reuulsis ab ostio repagulis bos ingens, & præpinguis Virgini Matri datus est: vt foribus exijt ab expectantibus fronde, & floribus est exornatus. Concisus in frusta in sequentem diem Virginis festo solemnem ab suis sedibus plebem conciuuit. In id epulum sexaginta tritici modij à Patre Rectore concessi, & Pater ille ex liberalitate quorundam, qui vltro pecuniam contulere, rem amplificauit: ad eosque epulum detulit, ad quos antea detulerat, sed modo opulentiùs, & apparatu magis spectandum, cum per stationes illas arietes, & ingentem cocti frumenti vim distribuisset. Cecinere tibiçines euntes ante pompam à nemine acciti, sed vltro se dantes, & grato animo admissi, quod ad sanationem corporum valere cantum, lætitiàmque certum erat. Antecessere pueri qui virescetes suo folio arundines arripuere, & saltu, cantuque lætabundi inceserunt. Arietes quadraginta per tria D. Francisci cœnobia imprimis distributi. Seruata sua pars publicę custodię, & vis ingens cocti frumenti. Hęc etiam ad eos, qui aditu vrbs arcebantur, & alios nondum recreatos omnino à morbo peruenerunt. Et ita factum modò vt bonis esset argumentum, gratias agendi Deo, sed vt suspitiosis clauderentur ora, cum viderent Societatem suā conferre, & conquistā, tanta vtilitate omnium expendere. Confirmauit hęc munificentia veteres amicos, nouos non paucos comparauit. Cœnobia se in tutela Societatis esse prædicare, illam illuxisse vt non modò secundis temporibus doceret Vrbes, atque oppida, sed difficillimis ab iisdem famem, luemque propulsaret.

VOLEBAM ab hoc loco commigrare ad alia, quę restant, vt faciunt, qui contagionis metu se proripiunt: at detinent illa statiuā, vt quædam commemorem, quę silentio si premerentur accusarent, qui sciunt multa perpetrata litterarum digna monumentis, & ea maxime quibus

quibus constat salutarem quibusdam interitum fuisse quorum vita illis ipsis erat pestilentia. Hic inuentus qui viginti annos integros pellicatu irretitus, se exoluere non curaret, & liberos tres susceperat, homo litteratus, atque notus, neque ille locus qui mortem sanis minabatur, commouebat, ut saltem caueret offensionem tot mortalium, qui testes publicæ improbitatis erant. Vim alij adhibendam putarunt, cum monendo nihil effecissent. Erat illi homini remedium, si pellicatum in matrimonium verteret, nolebat. At quidam ex Nostreis vehementius adoriri decreuit, dixit, quæ oportebat, & grauitè terrefecit: affirmavit reus se in potestate futurum. Impetrata ab eo qui dare poterat facultate, ipse Pater linteatus cum oratio, mulierem detulit in tugurium, quo iam æger latitabat; adhibitisque testibus necessarijs legitimo vtrumque matrimonio copulauit. Egere gratias quadringenti penè homines qui illis locis decurrabant consocij mali exempli; hilarique pulsu cymbalum D. Sebastiani percusserunt, ut signum lætitiæ ederetur, quod à scelere tam aperto duæ animæ recessissent. Vtrumque confitentem Pater audiuit, vtrique expiato Eucharistiam porrexit, & improbo testamento antiquato vir monente Patre nouum condidit, quo & uxorem declarauit, & liberos fecit hæredes, nec multo post interimente peste extinctus est.

VENIT in hæc ipsa castra maritus cum liberis, & uxore, quos pestis violarat. Ipse integer charitate tactus sibi non parcere decreuit. Et cum mulier, & liberi euasissent, ipse correptus interijt: verum periculi non ignarus opportunè ad Patrem adiit: eo dolore, illis lachrymis peccata confessum asseruit, ut postea sepe in eum locum cum veniret, quo humatum sciebat ab arbitris remotiorem, vi quadam adigente procumbere solet, orareque ut ipse eum dolorem, quem vir ille optimus habuisset confitendo, acciperet à Diuina bonitate, ne ad pedes iacen-

tem contingeret vidisse eo fletu poenitentem, cum sua simili nesciret peccata fletu deplorare. Et commemorabat Pater idem, multos traxisse animam prope miraculo, quam tunc demum efflabant, cum auditos absoluebat. Multa alia in hisce castris, & in Vrbe euenerunt, quæ propterea omittuntur, ne aceruata mole crescant, & scribendi modum vincant.

EXISTIMABAMVS periculo defunctos qui in Collegio diuino tuti beneficio ardentem Urbem, & Oliueta è fenestris conspexerunt. Iam reuocabantur absentes, cum non opinato quasi pesti abeunti succenturiatæ febres restitissent in insidijs, exortæque vehementi impetu Collegium ægrotorum impleuerunt cum periculo vitæ amittendæ. Extinxit molestissima ægritudo Patrem Gasparem Sosam, Fratrem Paulum Antonium, & Franciscum Georgium. In Patre erant omnia, quæ possent iuuare Societatem, ingenium, litteræ, vita boni exempli laude cumulata. Docebat primo anno curriculum aggressus Philosophiam, euasurus: inde ad cetera quam aptissimus tertius decimus erat illi annus in Societate expleus, quartum & trigesimum ætatis confecerat. At Paulus Antonius adolescens, qui iam non spem solam, sed fructum demonstrabat, duodecimum egerat in Societate: septimum & vigesimum ab ortu, artem Oratoriam docturus in sequentem annum: sed spes omnes acerba mors præcidit; nihil deerat quod ad egregium formandum concionatorem quisque requisisset, ingenium, peritia, vox, actio singularis, qui aliquandò domi, & foris plurimum delectauit. Quatuor extremis mensibus animaduersum est ex bono in meliorem se mutasse; cum ad moriendum animum parauerit, è cuius ore fertur à multis auditum propediem se moriturum. Franciscus porro Georgius ex quadraginta & sex annis, vnum & viginti in Societate confecit, coadiutor olim, iam formatus, suum vitam gradum

dum industria, & virtute egregiè tutatus est. Hoc ipso
fermè anno exeunte, Pater Petrus Maris è viuis etiam
sublatus. Decimum octauum agebat in Societate annū.
Longa febris contabefecit ingenio, & eruditione Theo-
logum singularem. Potuisset, si fuisset valetudo, longe
optimè quemcumque tueri locum docendo, cū subti-
litate ingenij, & dicendi perspicuitate polleret. De vir-
tute nihil est quod commentemur, à puero ita parendo,
& studendo decurrit, vt specimen esset candoris, mode-
stia, demissionis. Hæc si multa ex vno Collegio vide-
buntur, intelligant, qui audierint porrectos scribenti
quatuor veluti commentarios, & quædam aduersaria, è
quibus ea retulit, quæ sine piaculo nequibat præterire.

ABIERVNT Nostri vt moris est ad D. Foelicis
coenobium, vnde redditus sunt Collegio; ibi concio-
nando, & cætera præstando, Quadragesimæ menses, a-
liosque egerunt apud eos homines qui vicina amni Mi-
nio incolunt, vtilitate non parua. Ab coenobio ad oppi-
dum Monsonè in ipsa ripa fluminis situm, ibi Noster con-
ciones habuit. Et incolæ natura pugnaces, opinionis te-
nacissimi, qua abducti aliquando aduersus rationem; &
Christianæ vitæ documenta difficilè ad æqua reuocantur,
mitigati, fractique dedere concionatori manus. Sacris
vestimentis paludatum Sacerdotem quidam verbis con-
tumeliosus grauitè offendit. Hic quòd leges, aliaque me-
tuerat ab oppido discessit. Ille quod vereretur ne quid
sibi acerbius ab aduersario clam pararetur domum re-
liquit. Perturbauit oppidum ea dissensio. Cæterum leni-
tus oratione Nostri, qui iniuriam acceperat, alteri peper-
cit. Ita reditū est in gratiam, & oppidum tranquillatum.
Alius infamis dolorem ita retinebat animo, vt auctorem
qua via posset perdere moliretur, placare viri principes
sed frustra contenderunt. Pater aggressus nihil ab eo nisi
inhumana expresse. Dicere non remissurum, etsi sciret

sibi morienti ad inferos propterea eundem. Conaturum quâ iure, quâ iniuria, vt publicè legibus strangulatus poenas sceleris luat. Ita obstinatè benè monenti resistebat. Concionantem hic ipse forte audiuit, & cùm acriter disfereret in eos qui odijs desflagrant, quique offensiones retinebant implacabiles, ipsa vi dicendi, & contentione ferbuit, sanguinemque reiecit. Vidit concio, & indoluit. Hic ille ipse propter quem illa dicebantur assurrexit. At tu, inquit, Pater, si me vnum his iaculis petijsti, cedo victus, & publicè contestor, nihil aduersus hominem illum decreturum. Post concionem de re actum, & tabellis venia consignata. Hic familiæ duæ inueterata inimicitia disunctæ insectabantur se mutuo, qua maleficentia poterant malevolentiam exprimebant. Excitant sæpè pugnando suorum incendia odiorum. Et Reges iam olim restinguere contenderunt: sed cum semper scintillam reliquissent, facilè suæ factionis partes quisque incendebat. Actum cum Philippo Rege vt imperio iuberet ne dimicaret, & ad tollendam veterem iniuriarum memoriam connubijs se cõglutinent. Valuit ea res non diu, redierunt ad pristinam dimicationem. Cum his à Patre pugnatum, & post eam concionem quæ à mandato nomen habet habeturque ea ipsa die qua Christi cruciatus recoluntur, octoginta in eodem templo coëgit viros foeminasque. Ibi de concordia iterum breuiter perorauit. Mirum in eo populo euenisse quæ narrant, gens durior ad lachrymandum, fletu madens & pudore victa fateri improbitatem, polliceri que amicitiam, ex pactis conuentis, foederibusque statutam. Testes fuere comploratus, mutuique complexus.

H A B E T hoc oppidum Monialium parthenonem, in quo accidit quod modò sum narraturus, incredibile fortasse, nisi idem Pater retulisset. Eo quisquis ille fuit habitu monachus accessit gratia colloquendi. Adfuit Antisti-

ta Parthenonis, & quatuor foeminae eiusdem contubernij. Hic quamdam suo nomine compellauit, quæ monachum illum viderat nunquam, & ille quædam apertè piacula recensuit, quæ ipsa fecit aliquando. Expalluit mulier, ut oportebat. Et perrexit quisquis erat minitendo, cauere ne ea, quæ modò coram proferebat ad Apostolum (nostrum intelligebat) deferret, multo minus eidem confiteretur. Id porro seriò edisceret venturum constituta die, se sequestro, & sacerdote animum bene lustraturam. Vertit ad aliam sermonem, proprio nomine eodem modo salutauit. Deinde truculentior omnes metu quatefecit. Viderent quid agerent, perituras si in eo essent parthenone, in quo poenitentiae verae legibus peccata nequirent abolere. Propterea monere inde discedendum. Se ducem sequerentur, ducturum in aliud contubernium, ubi facta vitae improba ritè castigarent. Attonitæ mulieres ea de causa maximè perculsæ, quòd cogitata quarundam detexisset, quid fecissent? secutæ optimum consilium, omnia, non vna foemina, sed plures eidem Patri exposuerunt. Ille videre sibi cacodæmonem, cuius esset quietos perturbare; hoc ex illa fabula apertissimè apparere: noxium consilium verterent in vtilitatem. Ita omnes benè animatæ non illum, sed totius vitae quem nequam ille reiiciebat habuere Apostolum lustralem. Quæ in hoc genere piandorum animorum, odijque fugandis, illo in oppido præterea euenerunt, peculiari possent commentario recenseri. Sed hætenus rem Conimbricensem profecuti, fas erit cæteris Collegijs locum dare, in quibus sua sunt quæ litteris mandare oportebit.

COLLEGIUM EBORENSE.

INTEREA dum Olisipo, Conimbrica, Vrbes aliæ, atque oppida peste vrebantur, Nostros tenebat Ebora sollicitos: verebamur ne quemadmodum illa conflagrabant, ita quoque Collegium, & Academiam hoc malum vexaret. Cæterum quod gaudio fuit magis ibi huius procelle metu trepidatum, quàm periculo, etsi pestis non semel aditum sibi peruadendi patefecit. Sed diuino beneficio in primis, & singulari diligentia magistratuum opportunè consopita est. Et in hoc Collegio centum quinquaginta quinque erant Nostri. At hunc annum non egere sine funeribus. Pater Blasius Viegas interiit, cuius mors magnum Prouinciæ attulit detrimentum. Nam præter omnium planè disciplinarum cognitionem, quibus Societatem adiuuabat, virtute & morum suauitate carus erat. Vnde non solum domestici, sed etiam externi mortuum defleuerunt. Amisimus eo mortuo egregium oratorem, poetam non vulgarem, concionatorem optimum, sacrarum interpretem litterarum, eas secunda fama tunc doctorem. Nō tenuit diu ægritudo, & breuiter sua habitudine non imbecillum sexto, & quadragesimo ætatis anno extinxit, cum duobus, & triginta noster, quindecim modò Conimbricæ, modò Eboræ diuinas litteras explanasset. Abijt etiam ex humanis F. Michael Proenea. Rem dolebat vnā ipsam, nempe molestam valetudinem impedimento fore ne posset in Indiam nauigare: supplementum in locum demortuorum quatuordecim fuere, spe, & ingenio habiles Societati feruntur. Cæteri nostri instituti
rationem

rationem, & viam præclare tenuerunt, & ipsa tempora calamitosa studia virtutis accendebant. Supplicabant Christo opt. Max. ante arā in templo: ibi aperto tabernaculo opem flagitabant Vrbi, Collegio, & Regno vniuerso ardebāt: inter preces faculæ, & cætera erāt, quæ pietatem augerent. Ipse qui aderam, meū esse cum putarem ad hæc placamina omnes inflāmare, quadragenis horis institui à Collegio orandum. In eam rem à templo delata Eucharistia, & in sacello domestico quantum fieri potuit ac debuit ornatissimo collocata. Ad sextam horam pomeridianam orandi tempus defluebat. Inde inclusam sub splendidissimo conopæo sacram hostiam ad horam quartam matutinam continebant. Narrant hisce horis fuisse lachrymas, & suspiria, & visum mitigari cœlum, cum ipse Deus à moenibus pestē auertisset. Reducta postea in suam sedem Eucharistia; ibat pompa celeberrima, & vestitis pergularum parietibus quā pulcherrimè statim in locis deponeretur. Creuere hæc incitamenta quartis, sextisque ferijs, cum ab examine nocturno dato signo quisque se flagellis cecidissent. Neque propterea exercitationes litterariæ languerunt. Philosophi: & Theologi suis diebus ingeniosè disputarunt. Et ne in Academia deesset quoddam stipendiorum simulachrum ijs, qui contra-tendebant disputando, sua præmia fuerunt. Prodiere qui carmine, quique oratione soluta perorarunt in ipso Academiæ lyceo, cum tamen foribus occlusis nemini externo ingredi liceret. Ibi adornati parietes festastromatum, & frondium hilaritate Nostros detinuerunt, recrearuntque epigrammata, ænigmata, & ingeniosa quædam argumenta.

D V M hæc domi: quod pestis clam varijs euentis in Urbem penetrasset; à victu & consuetudine aliorum Patres quatuor, tribus cum Socijs segregati; in Urbis auxilium destinantur. Qua spe iuerint, qua alacritate, cur

commen

commentabor? Fuit, qui se iturum in Salutis ædem voto obligaret, si fineret, qui posset imperare: Hi confitentes audiebant, Eucharistiam ministrabant, opitulabantur ægris, si qui in Vrbe erant; bonam sanis spem iniiciebant, egentes pecunia, & annona subleuabant. Eos verò maxime subsidius attollebant, quos tempora ab statu copioso in inopiam deturbarant. Ad hæc argentum quod dederat clarissimus Antistes Eborensis suppetebat; eo etiã pauperes alebantur, quos Magistratus extra Urbem pernoctare voluerunt, ne si admitterentur secum perniciem deportarent. Et periissent inedia egena corpora occupante, nisi Nostri magna cura succurrissent. Effecere etiã ne medici, chyrurgi que diffugerent: nam opinione mali communis peruadente, isti primi elabi constituerant. Præuidebant namque animis detecta lue, sibi imperio eorum, qui in Vrbe rerum potirentur, esse manendum. Ad ista carceres, & Xenodochia acceperunt, itemque aliqui Parthenones, quibus quoque necessaria fuit opera Nostrorum, partim ne victu carerent partim ne mulieres metu consternatæ, pauoris omnia implerent, & fugæ cupiditate sua domicilia desererent. Cæterum Ebora non tam humanis hominum consilijs, & diligentia se liberatam agnoscit, quàm diuina ope, & magnæ Matris, Virginis que tutela: cui amplissimum donarium ex argento vouit, eo que decreuit vt ædes Guadalupensis in Hispania eidem Virgini consecrata donaretur.

INTER hæc puellæ septem mala consilia secutæ, ab improbitate reuocatæ. Ad eas Nostrorum hortatione se receperunt, quæ simili errore lapsæ aliquando melioribus auspicijs castimoniam colunt. Et quatuor, quibus idem pudoris violandi periculum imminebat eò productæ, vbi sine cõtumelia formæ, & ætatis victitare possent. Erant quæ matrimonij fidem ruperant, quæque à maritis improbo diuortio recesserant. Cum vtrisque ac-

tum

tum ut ad officia, legesque Christiani connubij redirent. Narrantur item pecuniæ restitutæ, odiaque sublata. In oppido vicino acerbitas, & contumelia discordiam incenderant, & factiosi oppidani ita timebant auiditate decertandi, ut cum pacis spes non esset, merito à sedatis timerentur, quæ ira, præcepsque in vindictam furor imperabant. Ipse cuius eius oppidi erat dominium, auctoritate contendit, ne quid audaces, & efferati molirentur; cum nihil effecisset de tranquillandis suis desperarat. Nostri hanc tempestatem odiorum sedauerunt. In hoc alio esse possunt, ære obligati alieno, qui vinculis attenti inde Nostri agentibus abierunt. Et numerus ingens confessione expiatus, homoque mysterijs Christianis restitutus, qui quam diutissime suo peccato execrationibus, dirisque deuotus oberrabat.

SUNT in Transagana regione oppida incolarum frequentia, & soli ubertate celeberrima: ad ea missi Nostri preclare se gesserunt. Pax Iulia olim dominante populo Romano iudicus conuentus, nunc etiam ciuitas populosa Regia nuncupata Nostros accersuit. Iuere duo: hi excepti publico ordinum omnium applausu memorantur. Ibi ista perpetrata compendio retulerunt. Pueritiam Christianis rudimentis, & moribus institutam, doctam à iurandi temeritate abstinendum, ruentes in hanc improbam licentiam quos viderint bono modo coercentes impura minimè canenda, addiscenda quæ possent sine bonarum aurium offensione modulari. Et fecisse pueros ut erat commendatum, animaduersum, cum iurantes admonerentur, & passim honesta cecinisse audirentur. At ætate adulta homines atque mulieres Nostros otiosos esse minimè pertulerunt. Concionibus aderant matutini, circumstabant gratia confitendi Patrem: die quiescere non sinebant: nocte plures horas audientem detinebant. Inter cætera quæ mala opinione inoleuerant,

uerant, foeminarum lugentium demortuos consuetudo erat. Domi se continebant diutissime, idque nō tam dolori dabant, & desiderio charorum, quā inani cuidam existimationi. Arbitrabantur se honoratissimas si plurimum latitarent. Ita à publico, à templis, à sacris, à concionibus abstinebant. Persuasum tantum lachrymis esse dandum, quantum ratio, & leges finerent. Eas transiisse metas nihil laudis apud benè institutos moribus, & disciplina vnquam habuisse.

FERIIS sextis ipso sub crepusculo vespertino Patet de rebus diuinis differebat, hortabatur vt in peccata odium conciperent: poena castigarent corpora: pio ritu flagellarent, datoque signo ad concentum psalmi Misere se verberabant. Mouit ea res homines duos ex ipsa urbana nobilitate notis ambo inimicijs in alios infesti. Sequenti die Patrem allocuti, se facturos quæ imperaret, receperunt. Quicquid erat in ea vrbe splendoris abesse ab ea verberatione non solebat. Et senex ipsa canitie, & nobilitate grauis, solum audiendi gratia cū venisset, vbi vidit quā cæteri animo sese vlciscerentur, existimans sibi turpe, si tot hominum suæ conditionis poenitentium spectator esset, non quieuit: se discinctum, pro verberare cingulo vsus atrociter castigauit. Erant item duo gente clari. Hi quod magis alea, quā illud genus supplicij oblectaret, domi aleatores restiterunt, eo ipso tempore, quo cæteri vapulabant: puduit vtrumque facti, & cum solerent ludum aperire, aliosque pellicere, ab ea se consuetudine remouerunt; pecuniāque multarunt, quam ad pauperum alimenta contulerunt. Aliam vero pecuniam narrant liberalitate datam eò peruenisse, quod ingressa si non essent peccata emerfiscent. At publice Nostri edocentibus nobilissimi quique sine pallijs in custodias iuerunt; deportarunt cibos, & stupente vrbe sua manu diuiserunt. Sed nihil tam memorabile, quā ingentem

ingentem inter ipsos Optimates discordiam perantiquā, auctam quotidiana ferē pugna, insolentiq̃ue congressu, sic repressam, vt ingenium vertisse viderentur, cum inimicissimi antea, modò sibi amicitiam imperassent: & singulos suorum certaminum puduisset. Ita parentes liberis irati pepercerunt, liberi parentibus morigeros se reddiderunt, litigiosi contendere, & propinqui suum sanguinem infectari desierunt. Et studio partium quidam sic exarserant, vt alios ad pugnam prouocarint, isti que ne timuisse viderentur, pari audacia duellum postulauerint. Pendebant syngrapha in publico, & per manus aliorum ferebatur: eum verò furorem Nostri damnata ea prouocatione represserunt.

CVM pestis per agrum etiam Transtagantum liberè vagaretur, & custodia vr̃bis in viri primarij fide esset, aliunde homini venienti in Vrbem ingrediendi facultatem præbebat. Dissentire Senatores, & pernegare; cur enim fas illi esset disceptabant, in vrbem penetrare, quem ab locis correptis pestilentia venire suspitio esset? At custos cum suæ auctoritatis esse existimaret, eum intra moenia recipi quem iussisset, vim parabat, & armatos attulit more militari, quasi cum hostibus congressurus. Id superbè factum cum alij interpretarentur, irritati vehementer pari audacia concitant populares. Euadunt plerique ex ista factione armati, nec dubium quin ferro essent decreturi: nisi ad rem tam perturbatam componendam Nostri peruolassent. Quod eo tempore agi potuit, id actum: nempe ne pugnando hostiliter perpetrarent quod postea à crimine seditionis non posset recusari. Continuè se ex vtraque parte, sed ita discesserunt, vt sequenti die Magistratus coegerint Senatum. Ibi de custode exauctorando vehementiùs sententijs certauerunt. Intellexè aduersarij, iterum arma capiunt. At Nostri vt superiorem pugnam, ita quoque istam

ista dirimerunt. Hæ, & aliæ quædam conspirationes Pacem Iuliam ad civilem dimicationem cōcitabant. Sed incursionem armatorum, impetumque eorum, qui se duces præbuerunt, Nostrorum auctoritas compressit, adduxitque in concordiam, cum refrigeratis animis, & ira fracta, quisque quietum se fore polliceretur. Et fuit ex ipsa nobilitate in spondendo quidam liberalior, torquemque aureum detraxit, pignori que dedit pauperibus erogandum, si quemquam amicitiae se opponentem pateretur. Læta bono pacis desperatæ ipsa Pax Iulia Societatem laudibus efferebat, eam esse eorum hominum altricem, qui quò veniebant non modò disciplinam moribus, animisque salutem, sed corporibus vitam, & Reip. incolumitatem afferebant. Has ob res ipsa plebs & nobilitas gratias non modò agere; verum etiam vtrò dare Societati patriam, atque solum, vt si vellet Professa domo edificata, secundis auspicijs Pacem Iuliam veniret. Quare quod antea fecisset, iterata suæ voluntatis significatione orare vt ipse hoc Patre arbitro, & sequestro quem concionatorem habuissent, quamprimum de mittenda ad se Societate deliberarem.

A D alia qui missi oppida fuerunt, etsi accolas pacatores reperere: amplam tamen segetem inuenerunt ad industriam exercendam. Multa concionando, & confessiones audiendo consecuti sunt. Abutebantur malis artibus tres personæ ad libidinem explendam, & à paterna domo ex his vna magno sui periculo oberrabat. Pellicere alteram in flagitium cupiebat. His ita veneficia dissuasa, & in hoc genere amentiae laborabat, quem ita nefaria medicamina à mente deturbarant. Quærebantur tamen piamina, magæque mulieres, quarum remedijs piaretur. Ac cum nulla quæ in Lusitania esset, placeret, fama notatissimam notarunt consulendam. Alibi esse veneficam insignem didicerunt, eò eundum statuerant. Præter hæc
ablata

ablata dolo malo feruntur restituta. Impeditæ quoque delationes odiorum segetem parituræ: placulaque sublata, quibus iam diu non pauci trahebantur irretiti: qui viginti iam annis odio descuerant concordiam inierunt. Alij horum exemplo pacem reddere inimicis maluerunt. Lites, iniuriarum actiones, linguæ, ferrique damna sublata memorantur. Filia nupsit suis inuitis, cui pater nuptam esse noluit. Acerbè cum tulisset præter cætera illi etiam colloquendi vsu interdixit. Tentauit mollire sæpe filia patris animum, non potuit. Hic homo eo anno sodalitij princeps erat, Misericordiæ nomine nuncupati, & in oppido frequenti atque claro, non poterat esse nisi ex ijs, qui eam dignitatem stirpe & familia tueri possunt. Moris est ea hebdomada qua Christi Seruatoris cruciatus recoluntur, hunc ire in supplicatione vltimum, & eiusdem Seruatoris è cruce pendentis deferre simulachrum. Filia eam occasionem nacta loco constitit, ex quo posset venientem patrem adoriri. Adorta voce lachrymabili non flexit. Durior, & inhumanior repulit, quam is dies, ea mulieris collachrymatio, ipsa effigies Dei quam gestabat, imperabant. Offendit omnes contumacia, cum etsi honestissima non postulasset mulier: tamen propter multa rebantur necessarium pacati animi significationem dari. Postea Noster rationibus eum fregit, & ambo modum dandæ veniæ inierunt. At in depravatam iurandi consuetudinem ita pueri se præbuerunt animosos, vt neminem iurantem ferrent. Contendebant casu viri graues vt sit, & incandescens honoratio deierant. Inuolauit ab latere puerulus, alacriterque coercuit. Ille ad amicos: Video, sed hoc aio, eum qui sit iuraturus, circumspecturum prius ne in pueri insidiantis reprehensionem cadat. Sed bene quod viri à pueris admonemur: irifere cæteri, & certamen in hilaritatem conuerterunt.

COLLEGIUM BRACARENSE.

PECUNIAM vel fraude, vel furto ablatā, narrant restitutā, & controuersias, quæ diu tenuerunt litigantes Nostorum opera diremptas. Maritus natura, ingenioque ferox, magna crudelitate sine culpa uxorem vulneribus quatuordecim penè confecit. Ad expirantem Nostri euocati, cū ad benè moriendum confirmarent, & Sacerdos confitentem audisset, præter omnium spem, quodam quasi miraculo euasit. Recuperata salute, hæc cum filia in parthenonem se inclusit. Quidam oppressus grauissimis doloribus, remedio fore dixit si is quem nominabat Sacerdos è Nostris ad se veniret. Venit, cū pro ægro sacrum facere cœpisset, cruciatus remiserunt. Procurauit animum confitendo, & trium dierum mora quæ apud se Nostrum habuit, sua ad conscientia leges composuit. Vir præter nobilitatem grandis pecuniæ hæres, postquam in eius possessionem venit, ingentem eius partem ærario Pontificio obnoxiam intellexit. Et lite iudicatum inde aureorum millia quinquaginta ad summi Pontificis fiscum peruenire debuisse: quod ea pecunia ex bonis, rebusque sacris ab eo coacta esset, qui nec indictas sacerdotijs preces recitasset, nec alia præstitisset, quæ fieri iure mandante oportebat. Erant alia præterea quibus ab æquo ius eius hæreditatis laborabat. Contulit omnia cum Sacerdote nostro, eius consilio cum summi Pontificis quæstoribus transegit. Et Pontifex legitimum hæredem cū denuò appellasset, plurimis oneribus liberauit ijs impositis, quæ ferre posset. Re confecta ex animi

nimi sententia respiravit, confessus ingenuè multis annis animo fluctuasse. Sed ubi Societatem consulisset à cælo datam sibi lucem, ea rationes perturbatas consuluisse, & animum tranquillasse.

COLLEGIVM PORTVENSE.

QVI in hoc Collegio sunt non via vna suæ civitati consuluerunt: Angore conscientiae multos respondendo liberarunt. Hærebant plerique incerti rerum propter quasdam controuersias, vias ad tranquillandum animum aperuerunt. Nec solum hac ope adiuti qui urbem incolunt, etiam accolæ aliorum oppidorum, atque peregrini, inter quos homines graues religionem professi censentur, qui cum alios iam consulissent, tum demum sibi conquiescendum ducebant cum vera à Nostris didicissent. Fuit qui clauibus adulterinis in perniciem alienam utebatur. Illæ dedere locum ad piacula, quæ ob magnitudinem, & infamiam non exprimuntur. At iam eruperant, & rumore per vulgus obrepebant. Quæ quo pacto fieri possent cum homines dubitarent, fecit diligentia, industriaque Nostrorum, ut impedita celarentur. Minori famæ damno, incommodo tamen graui, similium clauium artificio rem clepebat alienam alter: ab eo extortæ clauēs, & prohibitum bono modo latrocinium. Multi inierant matrimonia, quæ sine concessione pontificia valida esse nequibant, & qua via rata esse connubia tentarunt, iure nulla apparebant, quæ situm quo pacto firma denuò redderentur. Mariti in uxores iniqui, uxores parum viris morigeræ inter se discordias alebant. Data opera ut offensionum occasiones

tollerentur. Et erat qui propter quasdam suspiciones uxori interitum machinabatur, & veneno sæpius re infecta cædem tentauit. Id mali à quodam patrabatur, qui familiam illam improbo animo perturbabat. Hunc cum Nostri à proposito nocendi deterruissent, illum à parricidio depulerunt. Eiusdem generis illud inimicæ mulieres odio bonæ matronæ viro in mentem iniecerunt, quæ falsò commentabantur. Credulus de cæde cogitabat, Rem Nostri cum rescissent, religione & metu impleuere auctores. Illæ territæ, & facti poenitentia ductæ viam quæsuere, quæ telam tam periculosam retexendam susceperunt. Non desuere qui audacter in sacrum Sacerdotij ordinem irrepsent. Quæ incommoda sequebantur huiusmodi hominès apertum est. Remedium inuentum quo diuina exercere possent sine piaculo. Sublatæ lites etiam commemorari possunt, & cum his abolitæ dissensiones. Ex ijs qui publica auctoritate conficiunt tabellas iure apud omnes valituras, quidam acta transferenda dedit. Is qui transtulit dolo malo mendacia scripsit. Tabularius cum ex animi innocence minimè dolum præsentisceret, eas tabellas consignauit. Senatores, qui præfunt iuri dicundo depræhenso scelere, tanquam in publicam fidem peccasset, acriter sententijs puniendum decreuerunt. Nostri cum innocentiam probassent, eo hominem periculo eripuerunt. Quidam, & quod grauius est, non profanæ conditionis comparauerat sicarios, qui vitam eriperent cuiusdam religionis Prælato, & iam insidias tetenderant, in quas præcipitatum iri imprudentem intelligebant, cognouere Nostri per indices maleficiū, operam dedere ne ille necaretur, & tandem sublati inimicitijs, res tam mali exempli consopita est.

CVM ea Lusitaniæ pars, quæ Minio, & Durro fluminibus inclusa fame laboraret, vis magna pauperum in Portū tanquam urbē copiosā se contulit, arbitrata portū aliquem

aliquem inuenturam; Nostri quod agere potuerunt diligenter præstitere, ne multitudo remedijs destituta periret, vnde periclitari contagione ciuitas posset. Dedere operam vt statâ die in templum maximum conuenirent, qui vellent opitulari: Adfuit Antistes ipse pauperum studiosus, & Prætor: Magistratus item, & tribuni plebis cum omnium sacrorum Ordinum Moderatoribus. In hoc grauissimo conieffu causa pauperum agitata est. Ad duomilia censebantur: & præter mille aureos depromptos à publico ærario ciuitatis, Antistes, cæterique contulerunt, quod trium mensium spatio abundè fuit ad illam multitudinem alendam. Quam cum in certo loco esse iussissent magistratus, lectissimi quique ciues eò ibant, & beneficentia, exemploque singulari annonam diuidebant. Ea res non modò urbem exhilarauit, sed spei bonæ quicquid soli est inter duos annes Durium, atque Minium impleuit, cum tam hospitalem suis accolis eam ciuitatem esse didicissent.

CONFLAGABAT item pestis incendio oppidum à Portu duodecim millia passuum remotum, & quibus laborabant nihil habebant commeatus ad vitam, nihil medicamenti ad ægritudinem. Ita vtroque malo, peste, fameque vastabatur; conscenso nauigio mari ex oppido venerunt, qui vtramque necessitatem Senatum urbis, populumque docuerunt, suscepit à consilio publico curam opitulandi demandatam Magistratus ætatis prærogatiua auctior, isque cuius in custodia urbs erat vir grauissimus. Hos duo è Nostri comitati per ciuitatis regiones decurrerunt; & tantum pecuniæ coegerunt, quantum potuissent aduersus ea mala sperare. Hæc Nostri erga pauperes diligentia in ægros maxime redundauit, non modò hoc tempore, quo magis premebantur; sed toto anni curriculo cum in Nolocomia

portarentur, & à morbo recreatis, integrisque daretur quo vitam deinde tutarentur. At Antistes nobilissimus sua peculiari in pauperes propensione, cum passim inopes leuaret, orbas faminas dote collocauit. Et cum Nostro referente intellexisset esse ex honoratis, qui graua ob indigentiam paterentur, in menses singulos dedit, quod satis esse posset, ut honestè victitarent. Indotatas virgines, quarum ætas, & pudicitia erat obnoxia iniuriæ, præsertim cum improbi non deessent, qui allicere ad turpitudinem niterentur, Nostorum vigilantia defendit, prouisumque ne propter inopiam committerent unde infamia sequeretur. Honestæ conditione natam, & ætate adolescentem, cum sua imprudentia fefellisset, parentes dolore facti incluserunt, & à conuictu notorum segregarunt. In superiore parte ædium continebant; addiderunt quicquid acerbitas, & dolor imperabant, contumeliam, inediam, supplicia. Exspes, noctu ex edita fenestra præcipitauit, casu debilitata ut potuit, in amicam domum irrepsit. Inde Nostri certiores, patrem, matremque conuenerunt, persuasere, ut casu dissimulato filiam reciperent, æquioresque haberent: fecere, ac postea ductam in Collegium confessione repurgatam retulerunt, conquisitumque remedium Nostris adnitentibus ad præterita farcienda. Nosocomia, carceresque non negliguntur. Aegri, vinctique diuinis, humanisque auxilijs alleuantur. Sunt qui audiunt his in locis cõfidentes, qui in odium peccati incitant, qui studium virtutis accendunt concionando, qui corpori necessaria quærunt, quique totius vrbis gratulatione humeris interdum prandia ferunt.

COL-

COLLEGIVM BRIGANTINVM.

COLLEGIVM Brigantinum in saltuosa Lusitanæ regione situm, tot montium obiecta munimenta à peste peruadente defendere non potuerunt. Agebant in eo ex Nostri undeciginti, sua quisque studiosè procurabat. Ad conciones erat ciuium concursus, ab oppidis alijs concionatores petebantur, crebri qui confiterentur veniebant. Hæc quæ suo cursu pacatè agitabantur coorta lues non mediocriter perturbauit, & ante hoc tempus, cognitum cum Nostri esset in custodia publica emori homines, quibus deesset Sacerdos ad audienda peccata; bis octauo quoque die eum locum repetebant; ut ægros, si qui essent, confitentes audirent, aliosque monerent, ut confitendi oportunitate vterentur, ne obire contingeret sine animi lustratione, ut alijs contigisset. Morientibus ibidem sacram Eucharistiam Sacerdos nullus porrigebat, nullus item inungebat ante mortem; Antistitem Nostri monuerunt: in posterum diuina, & humana diligentius apud istos fuerunt procurata.

Grassabatur fames, qualem alijs retrò annis homines non meminerant, & hi ipsi vni vehementissimè hoc malo cruciabantur; quamobrem Nostri cibaria deferentibus, optimo quoque iuuante effectum est, ne omnes centum, & sexaginta iam mortuis, inedia interirent. Et inuenti cum nocte expirassent, cibaria, quibus sorices oculos, nares, labra, aures, digitos manuum, pedumque omnino arroffissent. Eo tristi aspectu Nostri eos orarunt, qui valentio-

res aderant, ne quos videbant morituros nocturno tempore defererent; & cum funera nemo curaret, exanimis ibidem dies aliquot iacebant, propterea actum, ut quam fieri posset citissime humarentur. Pater Gartia Gonsalvus horum auctor operum extitit diligentissimus, idemque ut in custodia faciebat, ita in publico decumbentes confitentes audiebat, tractabat morientes humanissime, attollebat agros, à sordibus repurgabat, & quibus saepe auditis alij nausæ molestiam suscipiunt, ea tolerabat ille, insigni patientia, & charitate: quin etiam eosdem in templa deferabat, ut ibidem diuina habere possent, quarebatque opem aliquam, qua corpora inedia confecta reficeret, & nuda penè operiret. Hæc cura illi sanctitatis peperit opinionem, & verò is etiam apparebat, quem Brigantini rebantur populares. Contagione igitur sordida illius multitudinis morbum contraxit, nam ex illius & pædore noxia adspiratio sana corpora contaminat, eumque morbum inuehit, quem à maculis lenticularum appellant quidam, pesti non dissimilimum. Is eum morbus extinxit cum tres & viginti annos in Societate confecisset, omnibus quibus vixit in Collegijs exemplo modestiæ, demissionis, taciturnitatis, aliarumque virtutum spectandus. Hic ille est, qui antequam Societatem ingrederetur, captum pugna Africana patrem redemit, non pecunia sed libertate: se enim immani barbaro captivum dedit, ea conditione, ut parenti ad tuta esset iter: evasit inde à dura servitute, qua odio Christianæ religionis Mauri in Christianos sæviunt, miraculo. Virgo etenim sanctissima, cui se, vitamque suam commendabat, ex ergastulo eripuit, suisque incolumen restituit. Obijt etiam frater Augustinus Ioannes Coadiutor temporalis iam formatus, animo candidus, integritate morum cognitus, & multis rebus exercitatus.

HIC est ille annus Brigantiæ, & finitimis oppidis funestus

nestus propter famem : nam cum his in locis copiosis
 vilitas frumenti esse solet, annonæ caritas pretium au-
 xit, & prodigiū habetur hic centum quinquaginta assibus
 modium tritici venisse sexcentis medimnum æstimatum.
 Ex tam acerba caritate vias, & plateas strata corpora
 mortē ex inedia expectantium tenebant, quos ad ea de-
 uoranda fames impellebat, quæ dictu intoleranda vide-
 buntur, cani, feli, alijsque animantibus non parcebant,
 rebusque quas edisse in Lusitania portentum est. Et vnde
 leuamen esset ipsa inopia torrente opulentos? Solum
 Collegium tantæ restitit diritati. Cum obuiæ multitudi-
 ni publicè ad ianuā, & alijs clam succurrisset, cœnobium
 quoque eadem necessitate pressum subleuauit, eosque
 qui agros arant Collegio vectigales. Aratores etiam ere-
 xit fractos desperatione, quibus in sequentem annum
 spem arandi ipsa fames sustulerat: nam cōmodata fuit vis
 frumenti ad sationem. Fuere qui tantam liberalitatem
 pertimescerent, Collegio inediam allaturam: sed euentus
 declarauit hisce temporibus, non modò dandum habita-
 ratione parcimoniæ, sed charitatis ingenio effundendum,
 cum maturius agri nobis fruges peperissent, quas alijs
 seriùs fundi attulerunt.

INTEREA qui gemitus essent, qui comploratus, si
 id etiam esset scribendum, vix explicari possunt. Noctes,
 diesque Diuos fatigabant, atque homines voces lamen-
 tantium. Erant qui mortem prouocabant, eamque esse
 dicerent, quæ tot malis finem esset allatura: repetebant
 nomina Seruatoris & Virginis sanctissimæ opem im-
 plorando: petebant vt solum nucis magnitudine panem
 darent, quem precarentur non videbant. Obsidebant fo-
 res ædium, in quibus esse auxilium aliquod opinabantur.
 Contumaciam ex importunitate alij adhibebant, non
 abeundum affirmabant nisi aliquid porrigeretur: la-
 chrymæ, & lamentatio terribilem speciem mali attonitæ

ciuitati obijciebant. Nec potest gloriari pestilentia plures à se occisos postea quàm fames antecedens enecauit. At Pater Rector ne tot, tantisque malis succumberet, quicquid erat nominis Brigantini quantum potuit consilio, & diligentia contendit, vt remedia pararentur, quibus leuaretur fames, & finem aliquem publica haberet lamentatio. Cum sæpius Antistitem conuenisset, vrbisque summates, in hanc sententiam ierunt, vt denuò venientes pauperes adiutos præsentem aliquo subsidio ingressu ciuitatis prohiberent. Eos porrò qui iam in vrbe essent, inter se distribuerent, & victu quotidiano sustentarent. Suos Antistes septuaginta esse voluit, Collegio obuenire plures quadraginta, cæteris quot quisque poterat tolerare, & quatenus facultas suppetebat. At Nostros elumie deterisa & pædore, præbita vestimenta, quibus nomen sanctissimum I E S V erat tessera, exemplum verò ciues imitati suos quisque vestierunt, ea æmulatione, vt inter se certare viderentur quinam suos cultiores haberent. Hoc vno inuento & ciuitas respirare visa est, & lamenta impediri: qui huius non erant conditionis alia via leuabantur, pecunia scilicet, quam ipse dux Brigantinus miserat, precatus vt iudicio Patris Rectoris divideretur. Nondum noua copia frugum domita fames excesserat, cum atrocior tempestas reliquias populi Brigantini aggressa est. Pestis multa oppida, quæ longo spatio non aberant depopulata in Urbem penetrauit, & principio obscura vt solet latitabat, cum toto impetu cœpit debacchari: hoc metu, qui Brigantiæ ditiores erant fugam meditati, cum sibi prius consulere vellent pacata conscientia, certatim ad Nostros conuolarunt studio confitendi. Ex his iam aliqui perculsi malo videbantur, & alij tectis inclusi Nostros ad se vocabant, quos iam laborare suspicio erat: ea de causa ne totum Collegium pericliteretur, templo, ianuaque occlusa Pater Rector vnis ædibus

bus extra Collegium paratis Patrem cum socio collo-
cavit. Sed cum delectum haberet pia quædam concerta-
tio officij Christiani plena, omnes attulit in certamen,
quisque eam sortem cum optaret vehementius tendebat.
At eo bono populus Brigantinus respiravit, serperet in
corpora, aiebat, permittente Deo pestilentia, vitam si eri-
peret, habere se qui animam tueretur. Patres nempe è
Collegio, quos expeditos sine pallio, pulla veste tunica-
tos audiebat cum facibus acclamantes. Hæc erat porrò
acclamatio, ut quamprimum omnes faterentur, & dili-
gentia furorem pestis anteuertent, periculum esse ne
postea circumfessi à tanto bono arcerentur, & re aptè
diuinarunt: Nam repentè aliqui percussi, iudicio pertur-
bato nihil, quod ad animam pertineret agere potuerunt.
Sed Patrem lassavit ipsa fatigatio, vix illi tempus respi-
randi. Integri confitendo detinebant, ægros ipse bis quo-
tidie quæritabat, nullum locum non adibat, domos, vi-
cos, custodiam, Salutis quoque ædem perlustrabat, quin
à parochis deserta turba, accolæque eius frumentariæ
regionis commoti fama Patris audientis omnes, à sex
passuum millibus approperebant. Excipiebat venientes
libentissimè, & expiatis Eucharistiam porrigebat. Illi
venerari Patrem, benè velle Societati, quando à suis cu-
rionibus spreti, neminem præter Societatis viros inueni-
rent, qui tali tempore opem ferrent. Principio cum viui
Patrem sociumque detinerent, mortuorum eclibitinæ
non potuit esse curæ, unde neglecti, desertique non pauci
quo loco iacuerant, ibi mortui inhumatique manebant.
Sed postea animaduersum est, & adhibiti Sandapilarij
qui è tectis, & plateis corpora exanima efferebant, man-
dabantque sepulturæ. Inter hæc consilio, & breui inter-
dum concione plerique iuuabantur, ij præsertim, quos
suarum rerum coeperat desperatio. Et monitæ accura-
tius, quæ in orbitate relictæ, forma, & ætate abuti pos-
sent,

sent, quibus quam tempora ferebant operam, Nostri illi duo afferebant. Agebant in primis multi suis ædibus inclusi, qui non erant ex face populari: laborabant ægri cum ipsa morbi vi, tum inopia confictati: vxores extinctis maritis iacebant in sordibus sine victu, & puellæ sine tutela, quò se conferrent non habebant, a custodia solæ fugerant alimenta, cætera mala eisdem vinculis cum victis attinebantur, illuuiæ, pædor, ægritudo. His omnibus subsidia quæsitæ sunt, sed nemo liberalius quam Collegium sua ope has miseras propulsabat. Vt ista se haberint, non tam videtur inquirendum, quam grates agendæ Deo immortalī, quòd tot rebus Pater vnus vno cum locio satis esse potuerit.

QVAE verò perfectæ sunt expiatione animorum litteris mandare nefas omnes intelligunt, sed per capita ista possunt recenseri. Bona restituta quæ iam diu improbè retinebantur: qui publico odio arserant, nec satis fecerant hominum offensionī, aut ipsi coram veniā petebant, aut lectulis affixi propter morbum orabant Sacerdotem, qui sacram hostiam deferabat, vt suo nomine pacaret inimicos, & si quæ mendacio dixerant ingenitè reuocabant. Qui impurè vixerant sublato pellicatu matrimonio copulati, aut antequam morerentur occasionem sceleris eiecerunt. Ac præclarè cum his actum, nam modò integri, & bona valetudine affecti, peste laceffente biduo post interimebantur. Mulier viro iam mortuo paulò antequam ipsa moreretur viuum partum effudit, quid agendum patri occupatissimo? conquisiuit nutricem quæ aleret infantem. Coetere verò matres paruos liberos gestabant languidos, & penè exangues offerebant, orabant vt euangelio recitato benè illi ætati precaretur, fide sincera fretæ obtinuerunt. Id quoque grandioribus euenit: nam deiecti è potestate mentis illo vno remedio ad se redierunt, & confessi incolumes euaserunt.

ALIQUOT dies Pater inter pestilentiae flammam
versatus impune ne laborando solum experiretur quid
mali secum ferret, volente Deo cecidit in eundem mor-
bum. Intellexit inde quid ceteri paterentur, & nihil esse
quod ex charitate non deberetur illis qui tanta cum per-
niciæ conficiantur. Ceterum populares ubi agrotare
Patrem acceperunt, quasi singuli interitum parentis per-
rimescerent, dolere, angique coeperunt. Ea de causa mul-
ti in preces se dederunt, & exoratus ipse Deus restituit
salutem. Nam nullis medicamentis acceptis tertio à mor-
bo die conualuit, adeò integer, ut quamprimum ala-
crior ad officia redierit. Ipse verò ad sanationem valuisse
putat B. Patris Ignatii nomen aliqua ex epistola exem-
ptum, quam habebat apud se, eoque se armabat cum ex-
eundum erat ad illam cum pestilentia dimicationem: se
corruentem & grauitèr laceffitum eidem qua potuit ani-
mi contentione commendauit. Ille è caelo suo socio, suo-
que militi opem tulit, iacentemque erexit. Principio qui-
dem coorta pestis suburbana urbis atrociùs occupauit,
arcemque non inuadebat. Brigantia porrò tota extra eum
murum est, qui turrim ingentem cum propugnaculis
complexus munitionem efficit tutissimam belli tempori-
bus. Huc igitur se plerique contulerunt, quasi pestilentia
muro, & vallo arceri posset; adhibita etiam custodia ne
quis admitteretur. At Pater quoniam suspicabatur eum
locum sine pestilentia non esse, ne quis forte sine confes-
sione moreretur, eò ire decreuit, & custodis voluntate
ingressus est. Ceterum cum nemo agrotum se profiteretur,
& significarent gratum sibi non esse quòd in id loci
penetrasset, cum propter contagionem malum afferre
posset, & sanos contaminare, recessit, neque magnopere
de reditu contendit.

INTRA murum carcer est publicus, ideoque quæ
ad alendos vinctos cum socio deferrebat funibus trahe-
bantur

bantur, & qui carceri præerat diuidebat. Caterùm cùm resciret non minus ibi quàm cæteris in locis pestilentiam grassari, mori quæ nonnullos sine Sacerdote, qui confitentes audiret, & clam humari ab suis, ne ab alijs ædibus pelleretur; Magistratus adiit, & docuit se iubente Collegij Rectore, exitio deuotum ad opem afferendam ægrotantibus, & eandem esse voluntatem moriendi omnibus, qui Collegij parietibus se continebant. Impediri verò ab officio charitatis eorum pertinacia inconiuncta qui tecta intra murum tenuerunt, ibi sine confessionis beneficio plerosque exanimari: æquum esse, vt qui valerent, & qui rebus necessarijs non carerent, loco ne mouerentur: ac percussos vt efferrent, darent quæ operam, vt in Salutis ædem portarentur. Ibi si corporibus periclitarentur, tamen animorum remedia se præstante habituros. Grata fuit oratio, & mandatum ne quis Patri impedimento esset. Iret porrò ipse in arcem quoties videretur. Ergo Patrem exceperunt læti, cùm intellexissent eos quibus remedium esset non efferendos, cæteris porrò ex edicto magistratuum consulendum. Et primo ingressu reperit aliquos semimortuos, à quibus diuina ope nonnihil extorsit, vt absoluti commigrarent. Primis diebus quibus accessit pestilentia, cùm crudelior desæuisset ad vicesimum diem Augusti, inde (quamquam interdum recrudesceret) mitigari cœpit. At octauo Septembris ipso Virginis natali die populus Brigantinus tanto malo fractus, in pietatem tamen versus, salutem recuperatam Virginis beneficio declarare voluit.

QUERCETVM est in colle molliter à locis suburbanis castigato. Hic aiunt olim imaginem Virginis inuentam, cui peruetustam ædem dedicarunt, ea intra murum est in ipsa vrbs parte, in qua diximus arcem, & munitionem esse. Inde cùm petissent simulachrum religione maiorum, memoria quæ cultum ab Querceto solemnibus pompis

pompa detulere, & solent difficillimis temporibus ab sua
 efferre sede, experti non inanem esse spem eo ritu suppli-
 cantibus, cum recordentur ex annalibus virginem eo
 modo cultam opem attulisse, & nunc tam saevam tempe-
 statē sedatam eidem Virgini meritō attribuunt: cum eo
 die corrupti cœli vitio nemo laborauerit. Tanta porro
 atrocitate debacchatam fuisse pestilentiam tribuunt
 inedix, quam non solum sterilis inuexit annus, sed lues
 ipsa, qua oppida vicina desagrabant: ea deterriti instito-
 res nihil deferre audebant, plerique Philosophiam secuti
 in aërem culpam conijciunt, meliori coniectura sapien-
 tiores iudicarunt à peccatis pestilentiam iuisse, idque
 non vno monstro in agris significatum. Etenim cum vo-
 mica secarentur, & membra quæ lues corrupisset ferro
 amputarentur, auulsæ carnis partes figuras quasdam o-
 stenderunt scelerum planè indices. Lacerti; ranæ, pulli
 intra oua mortui apparebant, polypique suis acetabu-
 lis tenaces: & Patri mendacium non esse qui viderunt,
 affirmarunt. In cubiculo angusto appensis imaginibus
 ornato, cum vir honestus ætate senior iaceret, ex angulo
 flammulam vidit erumpentem, quæ totam ædiculam cū
 percurrisset, eo vnde eruperat rediuit, sui vestigium te-
 nue per summas imagines cum reliquisset, extincta est.
 Apud hunc hominem dum Pater audiendis alijs erat oc-
 cupatus, æger ipse indicium flammæ socio ostendit. Re
 narrata interrogauit, an ea flamma pestis esse posset, ut-
 cumque sit, peste ipse extinctus est.

DVORVM etiam hominum, qui eo anno delecti
 Senatores rem Brigantiæ publicam moderabantur vir-
 tus enituit. Hi cum euolare possent, ut cæteri, fuga, no-
 luerunt, sed in vrbe magno animo restitère. Horum
 alter Salutis ædem tuebatur, ægrosque suis in domicilijs
 iacentes, illos præterea deferri ad ædem publicam man-
 dabat quos in publico decumbentes reperiēbat. Et cum
 exausta

exausta his, & alijs rebus imperandis publica pecunia ef-
 fet, præter alia charitatis argumenta non leuia; ab lecto
 suo stragula detraxit, pignoriq̃ue dedit, ne egentibus ne-
 cessaria deessent. Ambo verò magno animo ægros inui-
 febant, amiceq̃ue salutabant, & suauioris cibi aliquid
 porrigebant. Hi à communi peste depulsi vita incolumi
 fruuntur, & sperandum vtrique Deum, Diuosq̃ue coeli-
 tes Brigantiæ tutelares benefacturum. Iam neminē in vr-
 be pestis laceſſebat, iam ægri qui euaserant recreati in-
 tegris viribus deambulabant, iam lunæ tertio exortu
 nulla pernicies quemquam agitabat, abiſſe pestilentiam
 rati omnes, Præſentatæ magnæ Virginis peruigilio, aditu
 aperto ſignificatum ſanitatē datam populo Brigantino.
 Recepti magna gratulatione illi duo, qui exierūt, Colle-
 gium ſunt ingreſſi denuo precati, vt quemadmodum in-
 de exiſſent, ſeq̃ue pro ſalute populi Brigantini deuouil-
 ſent, reſtituti ſuis incolumes ea conditione redirent, vt
 ad maiora præſtanda & Deo, & Societati ſeruati vide-
 rentur.

C O L L E G I V M
 I N I N S V L A
 M A T E R I A E.

AB ET Infula Materiæ. Collegium ſitum in
 Vrbe Funcialenſi, ab eo ſumma capita ad lit-
 teras hæſce miſſa, quæ bona fide referentur.
 Hoc anno in noſtro aiunt templo, alijsq̃ue lo-
 cis magna frequentia auditorum concionatum: ad crimi-
 na confitenda totam ciuitatem concurriffe, & vix ſuf-
 ſecturos ſe totidē Patres adderentur, magno emolumen-
 to expiatis plurimos: ad cuſtodias, & Noſocomia itum
 ſæpius.

L. H. 29

COLL. IN INSVLA MATERIÆ. 200

ſæpius. Ibi procuratum, vt omnes animum confitendo repurgarent. Datam quoque operam ne grauiſſimè egerent, à vinculis: non paucos liberatos, præſertim debitorum, cum Noſtri eos quibus erāt obnoxij placuiſſent. Laboratū quoq; atroci fame ea in Inſula didicimus, & Collegium vt ſubueniret ex ſua re dedit adeò liberaliter, vt domi quaterni modij vix reliqui eſſent. Ita nobis extrema etiam inopia imminebat, vtrumque commouit ciuitatem, & tam benignos fuiſſe Noſtros, & eo loco Collegium eſſe. At ea ipſa pietas attulit opulentum, qui oportune quantum frumenti opus eſſet, daturum ſe recepit. Cædem factā vltiores iudicio perſequebantur, & vrgebāt vehemēter. Multi nobilitate, & auctoritate pollētes pellicere ad veniam accuſatores contendebant. Nihil conſecuti de impunitate impetranda deſperarunt. Noſtri eundem lapidem mouentes, tandem duram voluntatem expugnarunt. Vrbi gaudio fuit, & Societati noſtræ laudi, id ex atrocitate cædis, & pertinacia accuſatorum colligebant, quorum altera actores ad vindictam efferauerat, altera deprecatores reſpuebat. Et potuiſſe Noſtros crudelitatem leuare, & frāgere contumaciam à Deo Societati datum prædicabant. Hoc officio beneficium conſecuti ſe Noſtris obligatos oſtendunt, & qui maximè repugnabat concione quadam victus depoſuit ferocitatem.

CONSPIRANT duo ad cædem faciendam, is qui ferro petebatur erat ex proceribus. Ciuitatem non mediocriter fama ſcleris perturbabat. Eruperant iam grauium exordia malorum. Hinc & inde factiones ſe armabant. Vnus è Noſtris induſtria, & auctoritate compoſuit ſeditioſos, eos verò maximè, qui iniuriæ acceptæ dolore æſtuabant. Grata non modò ea res fuit ciuitati, verum etiam ſalutaris. Ciues aut laboribus affecti, aut angore animi cruciati Collegium ſuum eſſe perſugium arbitrantur: ea de cauſa conſilio adiuti Noſtros conſcien-

O

tia pacatores appellant. Et maxime hoc anno luctuoso publicè testabantur animo fuisse despondendum, nisi Nostrorum auxilio fulti respirassent.

DVO etiam Patres totam Insulam perlustrarunt, confessiones hominum numero plurimæ in diuinum obsequium redundarunt, extinctæque inimicitia, & concordia discordibus restituta.

COLLEGIUM ANGRENSE.

IVITAS Angra in Insula Tertia hoc anno suo in Collegio habuit septemdecim ex Nostris. Valuerunt omnes, quod Diuino beneficio censeant tribuendum, vno Ioanne Gonfalino coadiutore mortuo, sub ipsis coorta pestis iniurijs decessit: mors vitæ respondit, quam virtute, & exemplo in Societate honestauit. Nemini licuit esse per tempora otioso, domi, forisque ipsæ res non mediocri Nostri instituti laude vnumquemque magnopere exercuerunt, quicquid hominum animis fuit conferendum præbitum diligenter, & excitati sunt præcipuè concionibus ad mentem repurgandam, eaque persequenda, quibus constat salutem comparari. Adhæc carceres adduntur, & Nosocomia, quibus qui detinentur à Nostris accipiunt diuina, atque humana. Mitto id genus alia.

FVISSE personam memorant, quam spectrum horribile deterrebat. Obijciebat se videndum terribili aspectu, larua formidanda, & persuadere nitebatur spei nihil esse reliquum, desineret fatigare Deum, salutis remedium consequendæ esse nullum, propterea exspes vitam sibi eriperet. Ibi scopulos esse è quibus in præceps se
deijce

deijceret: aut si eo genere mortis interire recusaret, domi gulam frangeret suspendio. Quid tu, inquit, precaris, cum tuis precibus nullus locus relinquatur? Agis præterea cum illis, illo qui viuunt in Collegio, & confitendo arbitraris te religione solui: hæc noenias, dementiasque omitte. Hæc cum fideliter detulisset, & doceretur quantum esset præsidij in totius vitæ confessione, id remedij vsurpauit. Nec se solum experta est ab illo portento liberatam, sed tranquillata mente recreatam.

AT supplicium commune regni pestis scilicet, quæ Lusitaniam mirabiliter afflixit, nec Insulam Oceani vastitate interposita seiunctam intactam reliquit. Qua viâ Olisiponem ingressa frequentissimam ciuitatem deuastauit, ea Angram tenuit. Phaselo vecta nauigauit, & septem menses debacchata septem millia capitum interfecit. Propugnaculum arbitrantur omnes in Lusitania coorta pestilentia ædem designatam nomine Salutis, in quam relegant ægotantes: ea quoque exædificata apud Angrenses; non desinere religiosi Patres qui auxiliandi causa in eam se contulerunt. Idcirco Pater Rector vtiliorem operam Nostrorum iudicauit impensam ciuitati. Eam prouinciam petijt, & consecutus pater Franciscus Fernandus, cuius probitatem non modo Angrenses cognoscebant, sed aliæ Insulæ expertæ non rarò, prædicabant. Erat illius Collegij accola diuturnus vndecimo iam anno. Domi & foris idem exëplo vitæ integræ, & omnibus officijs religiosæ charitatis. Ergo cum se deuouisset, omnia peregit tam ardentem, vt domesticis exemplo esset, externis stupori. Die nocteque agris assidendo neminem præteribat, confitentes audiebat omnes, & quamplurimos quos fame emori videbat, conquisitis remedijs leuabât.

QVOD in cæteris regni oppidis vrbibusque euenit, in quas pestis irrepsit, id quoque in Insulam copiosam, & tritici feracissimam penetrauit, famem dico. Ita

duo mala Angrenses occupabant, & aduersus vtrumque ille ardor, illa cōcitatio animi quæ in Patre optimo inle-
derat totis viribus decertabat. Hæc agentem mirabili
constantia, hominumque laude pestilentia inuasit: breui
que laboribus fractum corpus deleuit. Secum non modo
ornamenta virtutum detulit, sed etiam lachrymas An-
grensum vno ore deplorantium pauperum parentem
cum peste & fame dimicantem interiisse. Voluit Colle-
gium mortuum celare, populares ne nimis commoue-
rentur: sed mortui fama erupit: & mox è fastigio tem-
pli maximi æra campana lugubri sono concrepuerunt,
interiisseque vulgarunt contra morem eius temporis,
cū esset interdictum ne cuiusquam in funere sonarent.
Funus magna frequentia celebratum, quod sæuiente pe-
stilentia rarum, nec lachrymis caruit amicorum, & pal-
sim modò Angrenses non ingrati repetunt, & ore versant
hunc Frāciscum, neminem aiunt potuisse mori in hac In-
sula, cui iustiore dolore iusta soluerent. Et verò hunc sen-
sum expressū lachrymis magna ratione virū illū meruisse
concedunt. Ea illi fuit charitas, is in hominibus tractan-
dis amor, & beneficentia. Præter eum Patrem, qui Urbem
perlustrabat, alij præstò in templo erant, quibus ne te-
merè, & sine causa ruerent in periculum præcepta ab o-
bedientia data sunt, & ea salutaria fuisse certum est.

CONCVRRIT tota ciuitas ad templum, &
gens Lusitana ad pietatem propensa sui immemor esse
minimè consuevit. Cogitat esse Deum, ultorem scelerum
recordatur, pestem grassari vt videt, mortem ab se longè
abesse non arbitratur, & metu perculsa iusto, orto à fidei
Christianæ documentis, & morum disciplina, se colligit,
ferenare animum fluctuantem nititur expiando. Idcirco
Olisiponæ, Conimbricæ, Brigantiæ hic luctuosus annus
tam habuit Nostros occupatos, & consentium multitu-
do tot horas tenuit Sacerdotes. Nunc verò in Vrbe An-
gra

gra frequentia magna primis illis diebus, quibus cepit ardere pestilentia veniebant omnes: peccatorum onera magno sensu deponebant, piè riteque Eucharistiam capiebant: fugiebant veteres peccandi occasiones: soluebant debita, iniuriarum obliuiscabantur. His animum armarunt aduersus pestem se inuehentem, interitumque minantem. Hæc summa illius est temporis moestissimi quo Collegium non modò consulendo fuit Angrensibus salutare, sed etiam opitulando orbitati viduarum, & liberorum opem tulit, pauperes aluit, homines honestos his malis conflictatos subleuauit.

INSVLA DIVI MICHAELIS.

IN hac Insula ex qua parte littus in mare excurrit cuneatum, vrbs est illi à forma litteris, latinè attenuata cuspis, Ponta Delgada nomen Lusitanè. Hic nostri septem, istum de quo scribimus egere annum; magno fructu dicuntur oppida, & vicos peruagati: & verò ita est, cum eorum sit penuria, qui incolis vitæ Christianæ documenta inculcent. Scripseram inde duo ex septem aliò vt abirent, quia redditus qui ibi nostri sunt, alere eum numerum non poterant, & parcendum erat rei nummarie, vt interim aliquid ad ædificandum cogeretur. Resciuere Magistratus id esse imperatum, ægreque tulerunt. Venere ipsi primum, cæteri deinde, vt quisque auctoritate opibusque pollebant, omnium erat oratio ne duo ab Insula mitterentur. Litteras eade re scripturos, & quod ad alendos duos attineret nihil defuturum. Fuereque qui statim necessaria præsidia obtulerunt. Coacto verò Senatu ad Regem ista deferenda

decreuerunt. Illam Insulam nihil omisſiſſe quod ad tuendam Imperij Maieſtatem pertineret. Loco præmij obnixè flagitare, vt redditus eſſe velit quibus Societas ibidem eſſe poſſit, qua ipſi mirificè adiuti non modò diuiniſcant, & accipiunt, ſed ad fines patrię tuendos, & Regiæ Maieſtatis auctoritatem aduerſus claſſes inimicas defendendam alacriores redduntur.

NON venit in hanc Insulam peſtilentia, quæ vicinam Angram afflixit: at eius locum altera ægritudo occupauit, non admodum diſſimilis, parem propemodum minata vaſtuitatem. Repentè mortui concidebant, corpora pernicioſis tuberibus intumeſcebant. Inflamabant vlcera graui cum dolore homines, & medici Eryſipelas dicebant. Atque ita irrepebat, vt contagionis more peſtifera vulgaretur: vnde paſſim funera vilebantur. Et prima aggreſſione Noſtri non ſine periculo ad eos qui hoc malo afflictabantur, die nocteque veniebant. Sed maximè inopes iſta peſte laborabant: Nam qui remedijs non carebant, incolumes vitam agebant. Curationem Noſtri allaturos ſe intellexerunt, ſi bonorum ope niterentur, ne propter indigentiam ſerperet ægritudo. Ea propter Magiſtratus adierunt, docent quo in periculo verſarentur omnes, ſi pauperes negligerentur. Mediocri diligentia ſoſpitem redituram. Incuria, & negligentia eum morbum in peſtem facilimè euafurum. Inopes nequire vno loco conquieſcere, ſibi viuendi remedia oberando quæſituros, & cum ea corpora contacta malo morbum ſecum ferrent, integros, & validos vt apparebat, corruptura. Remedium eſſe ſi ex publico medicus, ſi chyrurgi, ſi qui venas aperirent ægrotis præberentur. Patrem ex Noſtris aſſurum, Urbem cum hiſce præſidijs, quotidie luſtraturum. Ex officina iuſſu Magiſtratum pharmaca petiturum. Approbarunt omnes qui in Senatu erant, & die dominico feriò denunciatum ex ſuggeſto
beni

benignitate diuina pestem non grassari : morbos qui modò essent scire se vnde erupissent, ad eos curandos optimam inuentam esse rationem, bono animo sperarent salubritatem affuturam. Qui ægri laborarent nomina darent, mitterent in Collegium, inde sine privato sumptu quicquid ad morbum depellendum valeret, efferendum. Egere Deo gratias non illi tantum qui præsentè auxilio leuabantur, sed etiam cæteri omnes, qui quamuis non egebant, alienam tamen ægritudinem nocituram sibi formidabant. Inde matutinis horis prodibat vnus è Nostreis è Collegio cum altero Senatore: sequebantur euntes medicus, & chyrurgus, quique medicamenta & alia deportabant, percurrerant Urbem, neminem ægrum sine sui morbi leuamento relinquebant. Hac solerti diligentia ita certum est illam perniciem atrocem mitigatam, vt post octauum diem intellexerint, non esse cur eam vehementer perhorrescerent. At paulò post ita fracta eius mali vis fuit, vt Deum Diuosque immortales venerati, pie, & religiosè agnoscerent Societatis beneficium, de eo beneuolè gratularentur.

COLLEGIVM ANGOLÆ.

NIHIL ab Angola, quod possit ad has literas pertinere. Hac pauca ex priuatis epistolis accepta : egisse nempe Nostros quæ anno superiore. Lusitanos, qui ibi sedem posuere in officio religionis tenuisse. Aborigenes Aethiopes bono semper animo excipisse, eosdem mysteria sacra docuisse, cum oportuit aqua baptismi ritè abluisse. Obijt Ioannes Fernandus Coadiutor, octo & triginta annorum illi ætas,

decimum in Societate expleuerat. Duos Angolæ labores sustinuerat, eum semper se exhibuit, quem Societas requirit. Et quoniam pauci in ea regione, confectus gravissimis laboribus, & soli, cæliq; natura. Sacerdotes duo, vno cum Coadiutore, eò ad supplementum nauigarunt. At qui imperitat Angolæ etsi multitudine abundet, siue quod detrimenta belli sentiat, siue quod pacem bello existimet præferendam, eam per legatos à Prouinciæ gubernatore impetrare contendit. Nec id solum, sed etiã velle nostram complecti religionem, vtraque res vt crederetur obsides fecere fidem. Ad nos venerunt Principum liberi adolescentes ab ipso Rege missi. Hos nostris in præsidij seruari posse declarauit: dum magistri mediterranea adeuntes imbuunt populos fidei documentis. In Hispaniam hæc delata, quid inde reportabitur, expectandum. Interea his obsidibus veritas Christianæ vitæ, & Religionis aperitur, & accipiunt alacriter quæ docentur. Certum est huius legationis negotia, si felicem euentum sortiantur, fore vt religionis fines amplificentur.

